

ضرورت استقرار نظام ارزشیابی کیفیت در دانشگاه آزاد اسلامی و ارائه مدل مناسب آن^۱

رضا محمدی*

چکیده

نظام آموزش عالی کشور و به تبع آن دانشگاه آزاد اسلامی به عنوان بخشی از این نظام به عنوان موتور و عامل اصلی تحقق سیاست‌های توسعه پایدار کشور محسوب می‌شود. تربیت نیروی انسانی متخصص، تولید و نشر دانش و ارائه خدمات تخصصی از جمله کارکردهای اصلی نظام در این راستا هستند. این نظام در صورتی می‌تواند در تحقق این مهم موفق باشد که از کارایی و اثربخشی و به عبارت بهتر از کیفیت لازم برخوردار باشد. گام اول در این زمینه شناخت وضعیت موجود، آگاهی از میزان فاصله آن با وضعیت مطلوب و برنامه‌ریزی برای رسیدن به وضعیت مورد انتظار (ممکن) است. راهبردی‌ترین ابزار برای بازنمایی کیفیت و تعالی و ارتقاء آن سازوکار ارزشیابی است. از این‌رو در جهت بازنمایی کیفیت دانشگاه آزاد اسلامی به عنوان بخش قابل توجهی از نظام آموزش عالی لازم است که سازوکار ارزشیابی جامع، بررسی، طراحی و اجرایی شود. این پژوهش در جهت تحقق این هدف برنامه‌ریزی و اجرا شده است. روش پژوهش مورد استفاده روش تحلیلی - توصیفی بوده است. جامعه مورد مطالعه کلیه نظام‌های آموزش عالی دارای تجربه در این حوزه و نمونه پژوهش بر اساس روش نمونه‌گیری هدفمند از نوع موارد مطلوب، انتخاب شده است. بر این اساس سه سؤال اساسی مطرح و بر اساس دستاوردها و نتایج پژوهش به آنها پاسخ داده شده است. بر اساس یافته‌های پژوهش ساختار جامع ارزشیابی کیفیت دانشگاه آزاد اسلامی در سطوح ستاد و صف، عوامل (۷ عامل)، ملاک‌ها (۷۵ ملاک) و نشانگرهای (۵۲۵ نشانگر) ارزشیابی کیفیت و رویکرد مناسب ارزشیابی کیفیت و نحوه استقرار آن پیشنهاد شده است. در پایان مؤلفه‌های ۱۲ گانه نظام ارزشیابی جامع کیفیت دانشگاه آزاد اسلامی و اقدام‌های لازم در خصوص هر مؤلفه، ارائه شده است.

واژگان کلیدی: ارزشیابی کیفیت، دانشگاه آزاد اسلامی، نظام جامع تضمین کیفیت

۱. این مقاله حاصل طرح پژوهشی به سفارش و پشتیبانی مرکز تحقیقات استراتژیک مجمع تشخیص مصلحت نظام است.

*استادیار مرکز تحقیقات، ارزشیابی، اعتبارسنجی و تضمین کیفیت آموزش عالی سازمان سنجش آموزش کشور

تاریخ پذیرش: ۹۲/۲/۲۰

تاریخ دریافت: ۹۰/۱۰/۲۳

مقدمه

آموزش عالی در دو دهه گذشته با چالش‌ها و مسائل عدیده‌ای مواجه بوده است. رشد فزاینده دانشجویان و متقاضیان ورود به دانشگاه‌ها و مؤسسات آموزش عالی، گسترش کمی نظام آموزش عالی بدون توجه به ظرفیت‌های موجود و توان بافت اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی جامعه جهت پذیرش خیل عظیم فارغ‌التحصیلان دانشگاهی، فشار عمده جهت رقابت با مؤسسات و سایر بخش‌های اقتصادی و اجتماعی جهت بدست آوردن منابع بیشتر، کاهش منابع مالی دولتی و فشار مستمر از سوی جامعه، کارفرمایان، دانشجویان و سایر واحدهای ذی‌نفع جهت مسئولیت‌پذیری و پاسخگویی بیشتر و شفافیت هرچه بیشتر نظام آموزش عالی از جمله این چالش‌ها محسوب شده و نظام دانشگاهی را وادار به بازاندیشی در ساختار، رسالت، اهداف، کارکردها و فرایندهای خود نموده است، به گونه‌ای که انتظار می‌رود که نظام‌های دانشگاهی کارآمدتر و اقتصادی‌تر از گذشته عمل کنند؛ بنابراین ساده‌لوحی خواهد بود اگر وانمود کنیم که این چالش‌ها و فشارهای روزافزون کاهش خواهند یافت. بی‌تردید آینده پیش‌روی ما آینده‌ای مملو از نوسان‌های شدید در شرایطی مبهم‌تر از گذشته خواهد بود (محمدی و همکاران، ۱۳۸۷؛ رحیمی و همکاران، ۱۳۸۲). برای این اساس در سالهای اخیر، تقاضاهای زیادی از سوی دولتها و عموم مردم برای پاسخگو بودن نظام آموزش عالی ارائه شده است و همین امر باعث شده که پاسخگویی نظام آموزش عالی به افراد ذی‌ربط، ذی‌نفع و ذی‌علاقه در قبال منابع مالی و کالبدی اختصاصی از اولویت خاصی برخوردار شود. از سوی دیگر فشار برای هزینه - اثر بخشی بیشتر، کاهش اعتماد و اطمینان به مدیریت سنتی کیفیت و تمرکز بر بهبود با تمرکز و توجه فزاینده بر کارکرد پاسخگویی و شفافیت، نظام آموزش عالی را وادار به بازاندیشی تجدید نظر در ساز و کارهای موجود برای بهبود و ارتقا کیفیت نموده است. اکنون مشخص شده که کیفیت بایستی اولویت نخست رهبری نظام آموزش عالی باشد (محمدی، ۱۳۸۸)؛ به همین علت کیفیت نظام دانشگاهی از ابعاد گوناگونی مورد توجه قرار گرفته است.

با توجه به مطالب فوق درمی‌یابیم که حفظ و ارتقاء کیفیت علمی و استقرار نظام تضمین کیفیت هدف متعالی هر نظام آموزشی است. عدم تحقق این هدف باعث به

هدر رفتن منابع انسانی، مادی و مالی نظام‌های آموزشی شده و افت کیفی آن‌ها را به همراه خواهد داشت. به هر تقدیر، هنگامی که صحبت از کیفیت نظام دانشگاهی به میان می‌آید، ارزشیابی این نظام مطرح می‌شود. ارزشیابی در آموزش عالی از ویژگی‌ها و الزاماتی برخوردار است که اهم آن‌ها به این شرح می‌باشند:

زیر نظام ارزشیابی، بخشی از نظام جامع آموزش عالی است که به عنوان یک خرده سیستم از یک سو، تحت تأثیر اصول و اهداف حاکم بر آموزش عالی قرار داشته و از سوی دیگر تأثیرات مستقیمی بر کمیت و کیفیت محصولات دانشگاه‌ها و مراکز آموزش عالی بر جای می‌گذارد.

ارزیابی فعالیت‌های دانشگاهی براساس جمع‌آوری و تجزیه و تحلیل داده‌ها و اطلاعات آموزشی و پژوهشی انجام می‌گیرد. بنابراین، وجود شبکه‌ها و نظام‌های اطلاعاتی دقیق و به هنگام از الزامات نظام ارزیابی مؤثر به شمار می‌آید.

در ارزیابی نظام آموزش عالی به طور همزمان بر نظارت و کنترل عوامل درونی و بیرونی نظام آموزش عالی و دانشگاه‌ها تأکید می‌شود. ارزیابی عوامل درونی و بیرونی، بخشی از داده‌های مورد نیاز برای اندازه‌گیری و تجزیه و تحلیل «کارایی داخلی» و «کارایی خارجی» دانشگاه‌ها و مراکز آموزش عالی را فراهم می‌سازند.

در نظام ارزیابی، تجزیه و تحلیل نهایی براساس مقایسه وضع موجود با ملاک‌هایی که مبین وضع مطلوب نظام آموزش عالی هستند، انجام می‌شود. بنابراین، وجود معیارها و ملاک‌های «عینی»، «متناسب»، «صریح و دقیق» و «واقع‌بینانه» از شرایط لازم برای ارزیابی اثربخشی به حساب می‌آیند.

ارزیابی آموزش عالی فعالیتی پیچیده و تخصصی است که انجام موفقیت‌آمیز آن بیش از هر چیز مستلزم وجود نیروهای انسانی متخصص و دارای دانش علمی و تجربه عملی لازم است. علاوه بر این، فراهم‌ساختن امکانات و منابع مالی، تجهیزاتی، کالبدی و حمایت‌های قانونی و اداری از سایر ضروریات نظام ارزیابی به شمار می‌آیند.

نظام ارزیابی، خود نیازمند بازبینی و نظارت مستمر است. بر این اساس لازم است روش‌ها و مکانیزم‌هایی برای کنترل و ارزشیابی اقدامات نظام ارزیابی آموزش عالی از قبل پیش‌بینی و طراحی شده باشد.

مهم‌ترین عامل حمایت و گسترش نظام ارزیابی، کاربرد نتایج آن است. بنابراین، باید ضمانت‌های اجرایی لازم برای استفاده از نتایج ارزشیابی در کلیه تصمیم‌گیری‌های آموزشی، پژوهشی، اداری و استخدامی دانشگاه‌ها و مراکز آموزش عالی پیش‌بینی و فراهم شود (قهرمانی، ۱۳۸۳؛ به نقل از مختاریان و محمدی، ۱۳۸۷: ۱۸-۱۷).

با توجه به موارد مذکور، استقرار سازوکار مناسب ارزشیابی در نظام آموزش عالی در سطوح ملی و دانشگاهی از دو جنبه ساختاری و برنامه‌ای مورد توجه بوده و بایستی تمهیدات لازم در این دو سطح اندیشیده شود.

نظر به اینکه تاکنون پژوهشی نظام‌دار در خصوص نظام مناسب و فراگیر ارزشیابی کیفیت در دانشگاه آزاد اسلامی متناسب با دانش و تجربیات بین‌المللی و ملی به اجرا درنیامده، نمی‌توان گفت روش، فرایند اجرا، معیارهای ارزشیابی و ساختار مدیریتی این نظام باید از چه ویژگی‌هایی برخوردار باشند؛ بنابراین، پژوهش حاضر به دنبال آن است که ضمن بررسی تجارب ملی و بین‌المللی، رویکرد بومی ارزشیابی کیفیت متناسب با دانشگاه آزاد اسلامی را طراحی کرده و به دنبال آن، ساختار ارزشیابی کیفیت آن را تدوین و ارائه نماید.

سؤال‌های تحقیق حاضر عبارت‌اند از:

ساختار ارزشیابی کیفیت دانشگاه آزاد اسلامی چه است؟

عوامل، ملاک‌ها و نشانگرهای ارزشیابی کیفیت دانشگاه آزاد اسلامی کدام‌اند؟

رویکرد مناسب ارزشیابی کیفیت در دانشگاه آزاد اسلامی چه بوده و نحوه استقرار آن چگونه است؟

به منظور درک عمیق‌تر ارزشیابی کیفیت در آموزش عالی، در ادامه به معرفی مفاهیم مرتبط با آن پرداخته می‌شود.

کیفیت: می‌توان، کیفیت را به عنوان میزان مطابقت وضعیت موجود با: استانداردها (معیارهای) از پیش تعیین شده یا رسالت، اهداف و انتظارات در نظر گرفت. با عنایت به این تعریف می‌توان کیفیت نظام آموزشی را با استفاده از الگوی عناصر (عوامل) تشکیل دهنده نظام) سازمانی ارزشیابی کرد؛ به عبارت بهتر، کیفیت را بر اساس درونداها، فرایندها، محصول، برونداها و پیامدها تعریف کرد (بازرگان، ۱۳۸۷).

ارزشیابی: برای ارزشیابی تعاریف متعددی ارائه شده است، رالف تایلر^۱ ارزشیابی آموزشی را «عمل مقایسه هدف‌ها و عملکردهای برنامه» عنوان کرده است (کیامنش، ۱۳۸۱: ۵). **بیبای**^۲ ارزشیابی را «فرایند جمع‌آوری و تفسیر نظام‌مدار شواهد که در نهایت به قضاوت ارزشی با چشم‌داشت به اقدامی معین می‌انجامد» تعریف کرده است (ولف، ۱۹۸۴؛ ترجمه کیامنش، ۱۳۷۵: ۱۰). با ملاحظه تعاریف فوق، مشخص می‌شود که عناصر مشخصی در فرایند ارزشیابی وجود دارد که آن را از سایر روش‌های بررسی کیفیت متمایز می‌سازد. این موارد عبارت‌اند از:

فرایند: ارزشیابی به صورت توالی گام‌های منظمی به انجام می‌رسد که مکمل یکدیگر بوده و در نهایت تصویری از وضعیت موجود نظام مورد بررسی را نمایان می‌سازند.

گردآوری اطلاعات: به هنگام انجام ارزشیابی، اطلاعاتی در مورد نقاط قوت و ضعف، فرصت‌ها و تهدیدهای پدیده/ نظام مورد بررسی گردآوری می‌شود.

تفسیر نظام‌مدار شواهد: نظر به قضاوت ارزشی در خاتمه ارزشیابی، بایستی اطلاعات گردآوری شده با حساسیت و دقت بالایی تفسیر شود؛ چرا که کوتاهی در انجام این مرحله می‌تواند اعتبار نتایج ارزشیابی را خدشه‌دار نماید.

قضاوت ارزشی: قضاوت در مورد مطلوبیت کیفیت نظام مورد بررسی است که میزان کیفیت آن را از دید مخاطبان نمایان می‌سازد.

چشم‌داشت به اقدام معین: فرایند ارزشیابی بایستی به گونه‌ای انجام گیرد که نتایج آن به صورت بازخورد به برنامه منعکس شده و در جهت بهبود کیفیت، افزایش پاسخگویی و برنامه‌ریزی برای اقدام‌های آتی مد نظر قرار گیرد.

با این تفاسیر، ارزشیابی را می‌توان به مفهوم «جست و جوی نظم‌یافته برای قضاوت یا توافق درباره ارزش یا اهمیت یک پدیده آموزشی (برنامه، فعالیت و...)» به منظور بهبود آن در جهت کاهش فاصله میان نتایج جاری و مطلوب» تعریف کرد (بازرگان، ۱۳۸۷: ۲۱).

ارزشیابی در آموزش عالی، فرایندی است که به منظور تصریح اهداف، پاسخگویی

در قبال جامعه و بهبود کیفی عملکرد آن صورت می‌گیرد. تنوع دیدگاه و عقاید در این حوزه منجر به شکل‌گیری رویکردها و الگوهای ارزشیابی متنوعی شده است. براین اساس اسکریون^۱ (۱۹۶۷) الگوهای ارزیابی را به تکوینی و پایانی تقسیم‌بندی می‌کند. مرکز مطالعات ارزیابی (دانشگاه کالیفرنیا) یک دسته‌بندی هفت‌گانه در این زمینه ارائه کرده است:

۱. الگوهای هدف‌گرا^۲؛ ۲. الگوهای تصمیم‌گرا^۳؛ ۳. الگوهای پاسخ‌گویانه^۴؛ ۴. الگوهای مبتنی بر طرح‌های تحقیق آزمایشی^۵ (برای تبیین رابطه علی)؛ ۵. الگوهای هدف-آزاد^۶؛ ۶. الگوهای مبتنی بر مدافعه^۷؛ ۷. الگوهای کاربردگرا^۸ (بازرگان، ۱۳۸۰: ۸۸).

در دسته‌بندی دیگر، هارمن^۹ (۱۹۹۶) نظر به انجام ارزیابی درونی و بیرونی به صورت جداگانه، آنها را در قالب پنج رویکرد ارائه کرده است: ۱. ارزیابی درونی؛ ۲. ارزیابی بیرونی؛ ۳. تحلیل داده‌های آماری درباره نشانگرهای عملکرد؛ ۴. نظرسنجی از دانشجویان، دانش‌آموختگان و کارفرمایان؛ ۵. آزمودن دانش، نگرش و توانایی دانش‌آموختگان (بازرگان، ۱۳۸۱: ۷۲).

الگوی اعتبارسنجی: اگر کیفیت را به عنوان ترکیبی از شش نشانگر کارایی، بهره‌وری، اثربخشی، پاسخگویی، توان نوآوری و وضعیت آموزشی بدانیم، می‌توان فرایند اعتبارسنجی را گامی در راه بهبود و ارتقاء کیفیت دانست که با برجسته‌نمون کارکرد پاسخگویی می‌تواند مسئولیت نظام آموزش عالی را در مقابل دولت و جامعه، منابع و امکانات مصرفی شفاف ساخته و آن را پاسخگو نماید (محمدی و همکاران، ۱۳۸۴: ۶۶). در این راستا شورای اعتبارسنجی آموزش عالی، مراحل زیر را برای یک سیستم اعتبارسنجی در نظر می‌گیرد:

1. Scriven
2. Goal-oriented
3. Decision-Oriented
4. Responsive-Oriented
5. Experimental-Oriented
6. Goal-Free
7. Advocacy-Oriented
8. Utilization-Oriented
9. Harman, G.(1996)

ارزیابی درونی^۱: گزارشی از عملکرد مؤسسه یا برنامه با مشارکت اعضاء تدوین می‌شود.

مرور هیئت همگنان^۲: گزارش خود-ارزیابی توسط اعضاء هیئت علمی و هیئت همگنان متخصص در آن حوزه، بازنگری شده و نظرات و پیشنهادات آن‌ها اعلام می‌شود.

بازدید از محل^۳: سازمان یا نمایندگی مربوطه یک تیم را جهت بازدید مؤسسه یا برنامه اعزام می‌کند. گزارش خود-ارزیابی (ارزیابی درونی) مبنای اصلی تیم بازدیدکننده است.

اقدام (قضاوت) سازمان اعتبارسنجی^۴: سازمان یا برنامه توسط هیئت‌های سازمان و یا نمایندگی‌های آن‌ها، مورد قضاوت قرار می‌گیرد. قضاوت در سه سطح اعطای اعتبار، اعتبار مشروط و یا عدم اعتبار به انجام می‌رسد.

بازنگری بوسیله هیئت‌های خارجی به صورت متناوب^۵: مؤسسات یا برنامه‌ها به صورت مداوم (۵ یا ۱۰ سال) بازنگری می‌شوند؛ البته در این مدت گزارش ارزیابی درونی با توجه به وضعیت مؤسسه یا برنامه مورد بازنگری قرار می‌گیرد (محمدی و همکاران، ۱۳۸۴: ۶۴).

در ادامه پیشینه ارزشیابی و اعتبارسنجی در کشورهای مورد بررسی به صورت اختصار ارائه می‌شود.

آمریکا: ایالت متحده آمریکا دارای تجربه یکصد ساله در ارزشیابی و اعتبارسنجی کیفیت آموزش عالی است. ارزشیابی را بایستی وجه ممیز آموزش عالی آمریکا قلمداد کرد. نظام اعتبارسنجی در آمریکا در پاسخ به رشد گسترده آموزش عالی، افزایش تقاضا برای آموزش عالی و ظهور مؤسسات آموزش عالی متنوع و با تشکیل نمایندگی‌های اعتبارسنجی ایجاد شده است. نخستین نمایندگی منطقه ای اعتبارسنجی در سال ۱۸۸۵

-
1. Internal Evaluation
 2. Peer Rev
 3. Site- Visit
 4. Action (Judgment) by Accrediting Organization
 5. Ongoing External Review

در نیو انگلند شکل گرفته است و سپس ۵ انجمن منطقه ای دیگر تا دهه دوم قرن بیستم (۱۹۱۹) تکوین یافتند (فراستخواه، ۱۳۸۸).

دو نوع سازمان مختلف کار اعتبارسنجی را انجام می‌دهند:

نمایندگی‌های اعتبارسنجی مؤسسه‌ای (منطقه ای) که همه دانشگاه‌ها و کالج‌ها را بازبینی و اعتبارسنجی می‌کنند؛ و برنامه‌ای (تخصصی) که برنامه‌های علمی، خصوصاً آنهایی که به تخصص‌های حرفه‌ای (مانند قانون، پرستاری، مهندسی) مربوطند را بازبینی و اعتبارسنجی می‌کنند.

نمایندگی‌های اعتبارسنجی منطقه‌ای که در ۶ منطقه متفاوت در آمریکا به ارزشیابی و بازبینی کل مؤسسات می‌پردازند، عبارت‌اند از (ال خواوس، ۲۰۰۳): ۱. انجمن مدارس و کالج‌های ایالات مرکزی، ۲. انجمن مرکزی شمالی، ۳. انجمن مدارس و کالج‌های نیوانگلند، ۴. انجمن مدارس و کالج‌های شمال غرب، ۵. انجمن مدارس و کالج‌های جنوبی و ۷. انجمن مدارس و کالج‌های غربی.

کانادا: کانادا یک نظام اعتبارسنجی مؤسسه‌ای ندارد. موضوع اعتبارسنجی و تضمین کیفیت آموزش عالی در محدوده اختیارات سطح ملی و فدرال دولتی نیست و اساساً جزء مسئولیت‌های سطح ایالتی و دانشگاهی به حساب می‌آید. نهادهای آموزشی در سطح ایالت هر یک بیانیه‌ای برای تضمین کیفیت آموزش عالی دارند و استانداردهای ارزیابی کیفیت (درونی و بیرونی) را که با همکاری نهادهای حرفه‌ای و تخصصی دانشگاه‌ها تدوین شده است را مبنایی برای اعتبارسنجی تلقی می‌کنند. (فراستخواه، ۱۳۸۸/مرکز اطلاعات مدارک بین المللی کانادا، ۲۰۰۶). اصول تضمین^۱.

Canadian Information Center for International Credentials (CICIC)

کیفیت در آموزش عالی این کشور عبارت‌اند از (AUCC, 2005):

اول: تضمین کیفیت و بهبود کیفیت؛ دوم: گستره و فراوانی بازدیدها؛ سوم: مشخصات کلیدی ارزشیابی؛ چهارم: اطلاع‌رسانی عمومی. اعتبارسنجی برنامه‌های دانشگاهی نیز در کانادا حرفه‌ای است و حدود ۴۰۰ نهاد تخصصی عهده دار آن هستند.

1. Canadian Information Center for International Credentials (CICIC)

فرانسه: طرح ایجاد کمیته ملی ارزشیابی یکی از کمترین جنبه‌های بحث‌آفرین قانون ساواری^۱ در آموزش عالی بود و فرانسه را در زمره نخستین کشورهایی قرار داد که برای آموزش عالی مرکز ارزشیابی پیشنهاد نمودند. این مرکز، مؤسسات علمی، فرهنگی و حرفه‌ای را مورد ارزیابی قرار می‌دهد.

فعالیت کمیته در ارزشیابی‌های مؤسسات بر کیفیت فعالیت‌های آموزش و پژوهش، مدیریت منابع انسانی و به خصوص شرایط کاری دانشجویان، یکپارچه‌سازی منطقه‌ای و همکاری بین‌المللی مؤسسات متمرکز می‌باشد، بنابراین می‌توان گفت که عمده‌ترین وظیفه کمیته، ارزشیابی مؤسسات می‌باشد. این ارزشیابی به قابلیت‌های مؤسسات برای ارزیابی درونی مرتبط می‌شود و به طور گسترده‌ای با چهار زمینه کاری آنها یعنی نظام اداری و مدیریت، دوره‌های پیشنهادی، خط‌مشی پژوهشی و شرایط زندگی و کاری دانشجویان سر و کار دارد (First International Euredocs Conference, Sciences, 2003).

کمیته ارزشیابی ملی سه دسته‌بندی عمده از ارزشیابی شامل: ارزشیابی مؤسسات (ارزشیابی مؤسسه‌ای)، ارزشیابی مکان‌ها، ارزشیابی رشته‌های تحصیلی ایجاد نموده است (The Danish Evaluation Institute, 2003).

مجارستان: در سال ۱۹۹۲، «کمیته ملی اعتبارسنجی»^۲ در مجارستان برای فائق آمدن بر مشکلات و چالش‌های پیش رو در حوزه ارزشیابی و اعتبارسنجی برنامه‌ها و مؤسسه‌ها تشکیل شد و مورد حمایت بانک جهانی نیز قرار گرفت. در کل می‌توان گفت جهت ارزشیابی کیفیت در مجارستان عمدتاً از دو روش زیر استفاده می‌شود:

مقایسه برنامه‌ها و مؤسسه‌ها با استانداردهای از پیش تعیین شده و رسالت‌هایی که از جانب خودسیستم تعیین شده است (رویکرد انطباق با اهداف)؛
برآورد میزان توانایی و ظرفیت‌های مؤسسه یا برنامه برای رسیدن به اهداف تعیین شده (رویکرد انطباق با اهداف و نظارت) (koza, 2003).

1. Loi Savary
2. Accreditation Committee

آلمان: در آموزش عالی، آموزش و آموزش حرفه‌ای آلمان توسعه استانداردهای کیفیت و اقدامات لازم برای تضمین کیفیت در چارچوب فرایند بولونیا و فرایند کپنهاگن انجام می‌پذیرد. شاید همانند سایر کشورهای مورد بررسی نتوان نظام ارزیابی واحدی در سطح ملی در حوزه آموزش عالی این کشور پیدا نمود، چرا که وظایف و مسئولیت‌های آموزش عالی به دولت‌های محلی (۱۶ ایالت) واگذار شده است (هارت ویگ، ۲۰۰۲).

تضمین کیفیت نظام‌مند و اصولی در مؤسسات آموزش عالی این کشور در سال ۱۹۹۴ با ارزشیابی کیفیت تدریس آغاز شد. شورای اعتبارسنجی ملی^۱ در سال ۱۹۹۹ بر اساس تصمیم کنفرانس وزرای فرهنگ آلمان تشکیل شد. بنابراین، آلمان اولین کشور در اروپای شرقی است که دارای موسسه رسمی اعتبارسنجی ملی می‌باشد (گربر^۲، ۲۰۰۱).

اعتبارسنجی در آلمان در سال ۱۹۹۸ به عنوان یک روش برای اطمینان از حداقل استانداردها برحسب کیفیت محتوای برنامه آموزشی و بررسی بازار کار رشته‌های تازه تاسیس کارشناسی و کارشناسی ارشد در برنامه آموزشی دانشگاه‌های آلمان معرفی شد (سرانو-ولارد^۳، ۲۰۰۶). از سال ۲۰۰۸ اعتبارسنجی برنامه و موسسه مورد توجه قرار گرفت. سیستم اعتبارسنجی در آلمان از آغاز سال ۲۰۱۰ مورد بازسازی و بازبینی قرار گرفته است.

در حال حاضر هفت موسسه اعتبارسنجی برای بررسی برنامه‌های آموزشی مقاطع کارشناسی و کارشناسی ارشد مؤسسات آموزش عالی در آلمان شناخته شده است (برنامه مجاز تحصیلی انفورماتیک اروپا^۴، ۲۰۱۰). رویه تضمین کیفیت مشتمل بر سه ارزیابی درونی، ارزیابی بیرونی و پیگیری می‌باشد (کهم^۵، ۲۰۰۶).

انگلستان: به دنبال اجرای قانون مصوب سال ۱۹۹۲ ویژه آموزش عالی، هیئت نظارت بر بودجه آموزشی کشور، مسئولیت ارزیابی کیفیت امکانات آموزشی و نحوه

1. National Accreditation council (Akkreditierungsrat)
 2. Gerber
 3. Serrano-Velarde
 4. European legal informatics study programme (ELISP)

توزیع بودجه دولتی آموزش عالی کشور انگلستان را عهده‌دار شد. از دهه ۱۹۶۰ علاوه بر کنترل کیفی، ممیزی کیفی^۱ نیز برعهده شوراها یا انجمن‌های تأمین‌کننده بودجه آموزش عالی است (دولت و آموزش عالی^۲، ۲۰۰۴).

در سال ۱۹۹۷، در راستای میل به تمرکزگرایی، یکپارچگی و انسجام‌گرایی، نهاد تضمین کیفیت (QAA)^۳ آموزش عالی، که یک نهاد نیمه دولتی است، به منظور تدارک خدمت یکپارچه تضمین کیفیت برای آموزش عالی انگلستان، تأسیس شد. تأکید بر ارزشیابی بیرونی در راستای خود-ارزشیابی از عناصر بارز رویکرد نهاد جدید بود (برنان^۴، ۲۰۰۰). ممیزی از موسسه یکی از مهم‌ترین مراحل الگوی به کار گرفته شده در تضمین کیفیت است. این مرحله در واقع فرایندی «مبتنی بر شواهد» از طریق مرور و ارزشیابی همگان بیرونی به استناد گزارش ارزیابی درونی و بررسی آن از طریق بازدید مستقیم از مؤسسه به علاوه سایر شواهد است (نهاد تضمین کیفیت، ۲۰۰۶).

دانمارک: مرکز تضمین کیفیت و ارزشیابی دانمارک (DCQAE)^۵ در سال ۱۹۹۲ از سوی پارلمان دانمارک به وجود آمد. این مرکز بصورت مستقل از سوی وزارت آموزش دانمارک تأمین مالی می‌شد. (برنان، ۲۰۰۰). در پایان دهه ۹۰ (سال ۱۹۹۹) نهاد ملی ارزشیابی دانمارک (EVA)^۶، جایگزین مرکز تضمین کیفیت و ارزشیابی شد و رسماً آغاز به کار کرد. این نهاد، مسئولیت ارزشیابی همه سطوح آموزشی از جمله ارزشیابی و اعتبارسنجی آموزش عالی را برعهده دارد (برگر^۷، ۲۰۰۲).

سوئد: دولت و مجلس ملی سوئد مسئولیت کلی نظارت بر کیفیت آموزش عالی را بر عهده دارند؛ در سوئد خاستگاه اصلی نظام ملی ارزشیابی کیفیت، به شدت تحت تأثیر جابجایی‌های مفهومی و پارادایمی و روندهایی بود که از مدیریت کیفیت از طریق سازوکارهای افزایش مقررات و کنترل فرایندها، به هدف‌گذاری و انتظار نتایج همراه

-
1. Quality Audit
 2. Government and higher education
 3. Quality Assurance Agency (QAA)
 4. Brennan
 5. Danish center for Quality Assurance and Evaluation
 6. The Danish Evaluation Institute
 7. Berger

بود. این جایجایی سه محور عمده داشت: ۱. استقلال بیشتر دانشگاهها در مفهوم جدیدی که با پاسخگویی عمومی مغایرت نداشت، ۲. خود - تنظیمی مؤسسات به جای ابلاغ و اعمال مقررات و تنظیم بیرونی بر آنها، ۳. سپرده شدن هرچه بیشتر کار ارزشیابی و اعتبارسنجی به نهادهای حرفه‌ای و تخصصی (مسی، ۱۹۹۹: ۷). از سال ۱۹۹۵، نهاد ملی آموزش عالی سوئد انواع ارزشیابی‌ها را اجرا نموده است: ۱. ارزشیابی ملی از رشته‌ها و برنامه‌های حرفه‌ای ۲. ممیزی کیفیت در سطح مؤسسات ۳. مجوز دهی به مؤسسات و تعیین سطح آنها از حیث احراز عنوان دانشگاه ۴. ارزشیابی‌های ملی دیگر از جنبه‌های خاص کیفیت در آموزش عالی (فراستخواه، ۱۳۸۸: ۱۳۸).

سوئیس: ارزشیابی نظام دانشگاهی زیر نظر کنفرانس دانشگاه‌های سوئیس^۱ انجام می‌شود. این کشور در اواخر قرن گذشته در زمینه تضمین کیفیت در دانشگاهها اقداماتی را آغاز کرد. در این میان الگوی اعتبارسنجی از الگوهایی بود که مورد توجه قرار گرفت (ال - خاواس، ۲۰۰۶). اعتبارسنجی نظام دانشگاهی در سوئیس از سال ۲۰۰۰ آغاز شده است. مرکز اعتبارسنجی و تضمین کیفیت دانشگاه‌های سوئیس (OAQ)^۲ رویه‌های اعتبارسنجی و ارزشیابی دانشگاهها شامل ارزیابی، اعتبار گذاری و ممیزی کیفیت که مهم‌ترین روش بین‌المللی تضمین کیفیت در حوزه آموزش عالی است را معرفی می‌کند (مرکز تضمین کیفیت، ۲۰۰۳).

فنلاند: در فنلاند در کنار نهاد آموزش عالی به عنوان مسئول آموزش و کیفیت آن، مؤسسات آموزش عالی، مسئول اهداف ویژه تضمین کیفیت، رویه‌های مورد استفاده و توسعه روش‌های ارزشیابی می‌باشند و ممیزی روش قالب برای تضمین کیفیت مؤسسات محسوب می‌شود (شاورز، وسترن هایدن^۳، ۲۰۰۴). اعتبارسنجی از جمله اقدامات تکمیلی سیستم تضمین کیفیت ملی است که نقطه آغاز آن حمایت از مؤسسات آموزش عالی در گسترش کیفیت می‌باشد (موستونن، متیوز^۴، ۲۰۰۳).

1. Swiss University Conference (SUC)

۲. مخفف Organ für Akkreditierung und Qualitätssicherung (OAQ) زبان آلمانی است که در زبان انگلیسی به عبارت Center of Accreditation and Quality Assurance تبدیل شده است.

3. Schwarz, Westerheijden

4. Mustonen, Moitus

شورای ارزشیابی آموزش عالی فنلاند (FINHEEC)^۱ در سال ۱۹۹۶ توسط وزارت آموزش و نه به عنوان بخشی از وزارتخانه تأسیس شد که هم در اصول و هم در عمل، تابع وزارت آموزش و در عین حال دارای استقلال داخلی بوده و مسولیت توسعه و سازماندهی ارزشیابی آموزش عالی را بر عهده دارد (شاورز، وسترن هایدن، ۲۰۰۴).

ارزشیابی و اعتبارسنجی در نروژ: الگوی ارزشیابی کیفیت در نروژ شامل ۱. خود ارزیابی، ۲. ارزیابی بیرونی، ۳. تصمیم گیری و ابلاغ توصیه‌ها، ۴. پیگیری اجرای پیشنهادها از طریق بازدیدهای مجدد دوره‌ای است (استن ساکر و هاروی^۲، ۲۰۰۶: ۷۱-۷۰).

به منظور تضمین کیفیت در سطح ملی، مجلس نروژ در سال ۲۰۰۲، نهاد نروژی تضمین کیفیت در آموزش عالی (NOKUT)^۳ که یک نهاد مستقل دولتی است، را ایجاد و نهاد مذکور در ژانویه ۲۰۰۳ کار خود را آغاز نمود (سمینار دانشگاه بین المللی منندز پلایو (UIMP)^۴، ۲۰۰۶).

هلند: هرچند که تمرکز اصلی دولت در زمینه کیفیت آموزش عالی، کنترل نتایج و نه مداخله در فرایندها بود و تأمین منابع مالی عمومی را به خروجی‌های مورد انتظار دانشگاهی موكول و مشروط می‌کرد، اما همین نیز با مقاومت دانشگاهها مواجه شد. در نیمه دوم دهه ۸۰ دولت با نشان دادن انعطاف نسبت به این مقاومت‌ها، تغییراتی در سیاست‌های خود به عمل آورد و کیفیت را با خودگردانی دانشگاهها پیوند زد. از آن زمان روندی از تمرکز زدایی و اختیارات دانشگاهی و نهادهای حرفه ای برآمده از خود دانشگاه برای تضمین کیفیت آغاز شد (ال-خاواس، ۲۰۰۶: ۲۷).

بر بستر منبعث از قانون ۱۹۸۵ مبنی بر استقلال دانشگاهها در صورت ایجاد نظام مناسب مدیریت کیفیت، «انجمن دانشگاه‌های هلند»^۵ (VSNU)^۶ به وجود آمد. نهاد مشابهی نیز در سطح کالجها و پلی تکنیکها به صورت انجمن کالجها و پلی تکنیکهای

1. Finnish Higher Education Evaluation Council

2. Stensaker & Harvey

۳. NOKUT مخفف کلمات نروژی، Nasjonalt organ for kvalitet i utdanningen می باشد که ترجمه انگلیسی آن Norwegian Agency for Quality Assurance in Education است.

4. University International Menendez Pelayo

5. Association of Dutch University

6. Vereniging van Nederlandse Universiteiten

هلند بوجود آمد (برنان، 2000: ۲۸-۳۷). علاوه بر فعالیتهای صورت گرفته در حوزه ملی و مؤسسه‌ای، نظام درونی تضمین کیفیت در سطح گروه‌های آموزشی در آموزش عالی این کشور از جایگاه قابل قبولی برخوردار بوده و می‌توان گفت در گروه‌ها نهادینه شده است (فراستخواه، ۱۳۸۵).

در حال حاضر، وظیفه عمده نهاد تضمین کیفیت دانشگاه‌های هلند، به عنوان سازمانی خودگردان و مستقل، ارزشیابی کیفیت آموزش و پژوهش دانشگاه می‌باشد (کاروگاتی و سانجیورجی،^۱ ۲۰۰۶).

ارزشیابی و اعتبارسنجی در کشورهای آفریقایی: فرایند ساختارمند تضمین کیفیت در آموزش عالی نیز در سطح ملی پدیده‌ای جدید در بیشتر کشورهای آفریقا است. در حال حاضر ۱۶ کشور آفریقایی دارای نهادهای تضمین کیفیت در سطح ملی هستند. نهادهای ملی غنا، نیجریه، آفریقای جنوبی، تانزانیا، اوگاندا و اتیوپی تضمین کیفیت را در دانشگاه‌های دولتی و خصوصی تعقیب می‌کنند. مطالعات موردی نشان می‌دهد که در همه نهادهای تضمین کیفیت رویکرد مشابهی مورد استفاده قرار می‌گیرد که عبارت است از خود - ارزیابی مؤسسه یا برنامه، بازدید هیأت همگنان و ارسال یافته‌ها برای مؤسسه، دولت و دیگر ذی‌نفعان. (ماترو، ۲۰۰۷).

اردن: به دنبال اجباری شدن اعتبارسنجی در سال ۱۹۹۰ برای همه مؤسسات آموزشی، شورای اعتبارسنجی در این سال به منظور نظارت بر کنترل کیفیت، ایجاد معیارهایی برای اعتبارسنجی مؤسسات خصوصی، اتخاذ روشها، اصلاح و توسعه آنها و برای نظارت بر اجرای این معیارها، تاسیس شد (ال امینه،^۲ ۲۰۱۰).

ارزیابی کیفیت در سال ۲۰۰۱ با پیشقدمی صندوق حسین^۳ و با همکاری نهاد تضمین کیفیت انگلستان راه اندازی شد. قوانین مربوط به اعتبارسنجی توسعه یافت و وظایف شورای اعتبارسنجی بوسیله قانونی درباره آموزش عالی در سال ۲۰۰۱ معین شد (العمری، ۲۰۱۰)..

1. Carugat & Sangiorgi

2. Adnan El Amine

3. Hussein Fund

این شورا به دو نوع اعتبارسنجی شامل: اعتبارسنجی عمومی دانشگاه و اعتبارسنجی گروه یا برنامه - محور می‌پردازد (صالح عیسی^۱، ۲۰۰۰).
در سال ۲۰۰۷ کمیسیون اعتبارسنجی مستقل آموزش عالی^۲ (HEAC) به وجود آمد؛ عنوان می‌شود که اردن اولین کشور عربی می‌باشد که به ایجاد قوانین اعتبارسنجی و دستورالعملهایی برای مجوز دادن و تصویب دانشگاه‌های خصوصی و برنامه‌های آن پرداخته است. (عرفه^۳، ۲۰۱۰).

امارات متحده عربی: کمیسیون اعتبارسنجی دانشگاهی (CAA)^۴ در سال ۲۰۰۰ جهت ارزیابی وضعیت مؤسسات آموزش عالی خصوصی براساس صدور مجوز و اعتبارسنجی معیارها تاسیس شد. این موضوع منجر به بسته شدن ۱۶ موسسه خصوصی بین سالهای ۲۰۰۳-۲۰۰۱ شد (ال امینه، ۲۰۱۰). کمیسیون مذکور جهت اطمینان بخشی به مردم، از دو استاندارد مبتنی بر فرایند تضمین کیفیت و مجوزها و برنامه‌های اعتباربخشی مؤسسات، برای ارزیابی کیفیت آموزشی، استفاده می‌کند (کمیسیون اعتباربخشی دانشگاهی/ استانداردهای صدور مجوز و اعتباربخشی، ۲۰۰۷).

بحرین: وزارت آموزش بحرین دارای شورای آموزش عالی است که متشکل از مدیریت پژوهشهای علمی و اعتبارسنجی و ارزشیابی می‌باشد. در قالب، اصلاحات آموزشی ملی ایجاد یک مرجع تضمین کیفیت مستقل^۵ (QAA) برای ارتقای کیفیت در کلیه سطوح آموزشی و گزارش دهی به شورای آموزش عالی دیده شده است. در سال ۲۰۰۸ یک مرجع مستقل تضمین کیفیت برای آموزش و پرورش (QAAET)^۶ تاسیس شد و مسئولیت آن به شورای وزیران واگذار شد. با این وجود، هیچ دستورالعمل، رویکرد و اسنادی مرتبط با تضمین کیفیت در وب سایت مرجع مذکور منتشر نشده است (عرفه، ۲۰۱۰).

-
1. SALAH ISSA
 2. Higher Education Accreditation Commission
 3. Labib Arafah
 4. COMMISSION FOR ACADEMIC ACCREDITATION
 5. Quality assurance Authority
 6. Quality assurance Authority for Education and Training

عربستان سعودی: کمیسیون ملی اعتبارسنجی و ارزشیابی دانشگاهی (NCAAA)^۱ با وجاهت قانونی و استقلال مالی و اداری در سال ۲۰۰۴ در این کشور تاسیس شد. کمیسیون، کنترل کیفیت آموزش عالی و تضمین عملکرد خروجی‌های آن را با تاکید بر برآورده نمودن نیازهای بازار کار هدف خود قرار داده است (صالح عیسی، ۲۰۰۰).

ارزشیابی و اعتبارسنجی در عمان: وزارت آموزش عالی (MoHE)^۲، به ویژه شورای اعتبارسنجی عمان (OAC)^۳ بر بخش آموزش عالی نظارت نموده و به شورای آموزش عالی (HEC)^۴ گزارش می‌دهد (عرفه، ۲۰۱۰).

شورای اعتبارسنجی عمان در سال ۲۰۰۱ تاسیس و اعتبارسنجی و ارزشیابی کنترل کیفیت مؤسسات آموزش عالی را تنظیم نمود. شورای مذکور برنامه‌ها و مؤسسات آموزش عالی را اعتبارسنجی می‌نماید (ال امینه، ۲۰۱۰).

کویت: شورای دانشگاه‌های خصوصی به ریاست وزیر آموزش عالی، اختیار تنظیم قوانین، دستورالعمل‌ها، درخواستهای مجوز دهی و اعتبارسنجی مؤسسات آموزش عالی خصوصی را دارا می‌باشد. این شورا دانشگاه خصوصی تأیید شده را ملزم می‌کند که با یک دانشگاه بین‌المللی در زمینه ارزشیابی کیفیت برنامه‌های علمی موسسه همکاری و ارتباط داشته باشد. شورای مذکور یک نهاد تضمین کیفیت دولتی است که صرفاً دانشگاه‌های خصوصی را مورد نظارت قرار می‌دهد (عرفه، ۲۰۱۰).

جمع بندی وضعیت ارزشیابی در کشورهای عربی: در بررسی و جمع بندی وضعیت ارزشیابی و اعتبارسنجی در کشورهای عربی می‌توان گفت:

اکثریت قاطع آنها متمایل به اعتبارسنجی دانشگاه‌های خصوصی می‌باشند (که به عنوان کنترل کیفی بیش از تضمین کیفیت شناخته می‌شود). همه آنها در مرحله گذار باقی می‌مانند و هنوز به یک ساختار مستقل و منسجم دست نیافته‌اند.

بطور کلی، هنگامی که گزارش بهبود کیفیت، مسئولیت اجتماعی دانشگاه‌ها و یا مدیریت و سرپرستی عرضه می‌شود، گزارش‌های ملی به دستاوردهای بارز و قابل

1. National Commission for Academic Accreditation and Assessment
 2. Ministry of Higher Education
 3. Oman Accreditation Council
 4. Council Higher Education

ملاحظه‌ای اشاره نمی‌کنند و آنچه که با توجه به تأمین مالی ذکر شده، شامل طرح‌ها و خط مشی‌ها می‌باشد (یونسکو، ۲۰۰۹).

هند: عوامل زیادی در شکل‌گیری ساختار ملی متولی ارزشیابی در نظام آموزش عالی هند نقش داشته که مهمترین آنها عبارت‌اند از: ۱. تأسیس مؤسسه‌های پایین‌تر از سطح استاندارد (Stella, 2002) که رشد فزاینده آنها بدون توجه به تسهیلات متناسب زیربنایی، در زمره دلایل عمده کاهش کیفیت نظام دانشگاهی قرار گرفت (Rao, 2003: 273)؛ ۲. ایجاد کالج‌های خصوصی؛ لذا کمیسیون اعتبارات دانشگاه^۱ در سال ۱۹۹۴ شورای ملی ارزیابی و اعتبارسنجی^۲ را ایجاد نمود (Stella, 2002). فرایند اجرایی اعتبارسنجی مدنظر این شورا با توجه به مؤلفه‌های کل‌گرای، نظام‌دار بودن، عینیت، ایجاد پایگاه اطلاعاتی، وضوح‌بخشی و تقسیم تجربیات جهت بهبود، فرایندی سه مرحله‌ای را طی می‌نماید که تلفیقی از خود-ارزیابی، بازبینی همگان، اعتبارسنجی و صدور گواهینامه می‌باشد.

پیشینه ارزیابی در نظام آموزش عالی ایران

ارزیابی به شیوه نظارت دولتی پس از تصویب قوانین اداری و اساسی معارف در سال‌های ۱۲۸۹-۱۲۹۰ در ایران شکل گرفته است و اولین قدم رسمی در زمینه ارزشیابی، در ساختار سازمانی وزارت معارف پیش‌بینی شده بود. در سال ۱۳۵۴ با ارتقاء مرکز آزمون سازی به سازمان سنجش آموزش کشور، معاونتی تحت عنوان «نظارت بر امور دانشگاهها» متولی این فعالیت شد. پس از انقلاب اسلامی ساختار نظارت و ارزیابی در آموزش عالی ایران در سال ۱۳۶۵ تکوین و در سال ۱۳۷۰ این تشکیلات به دفتر نظارت و ارزیابی آموزش عالی تغییر نام یافت و از سال ۱۳۷۹ مجدداً سازمان سنجش متولی فعالیتهای علمی ارزشیابی کیفیت شد.

با عنایت به ملاحظات فوق، می‌توان ویژگی‌های فعالیت‌های گذشته نظارت که تحت عنوان ارزیابی در آموزش عالی ایران تلقی شده، را به شرح زیر برشمرد

1. University Grants Commission (UGC)

2. National Assessment and Accreditation Council (NAAC)

(بازرگان، ۱۳۷۶؛ ابیلی، ۱۳۷۶؛ نورشاهی، ۱۳۸۳؛ محمدی و همکاران، ۱۳۸۴): (۱) عدم وجود هدف و چارچوب مشخص؛ (۲) ماهیت ستادی و اجرایی و غیر حرفه‌ای نظارت‌ها؛ (۳) عدم توجه به دیدگاه سیستمی و نادیده گرفتن بهبود کل نظام دانشگاهی؛ (۳) سازماندهی عوامل مورد ارزیابی با نگاه اداری و نه بر اساس ترکیب کارکردهای دانشگاهی و فعالیت‌های مؤسسات؛ (۴) تحت الشعاع قرار گرفتن ابعاد کیفی توسط نظارت بر اجرای آیین نامه‌ها؛ (۵) عدم دورنگری و تمرکز بر مسائل آنی؛ (۶) عدم توجه به اصل استمرار در ارزیابی؛ (۷) اتکاء شیوه انجام آن به هیأت بازدیدکننده؛ (۸) عدم بهره‌گیری از مشارکت، همکاری و تعهد جامعه دانشگاهی؛ (۹) عدم توجه به ساختار علمی و نظام‌دار برای مدیریت و رهبری ارزیابی؛ (۱۰) عدم توجه به ظرفیت سازی برای اعتبارسنجی، بهبود، ارتقاء و تضمین کیفیت نظام آموزش عالی و (۱۱) عدم توجه به اهداف، نقش و کارکردهای متنوع ارزشیابی و برابر دانستن ارزشیابی و بازرسی و عدم توجه به نقش ارزیابی در بهبود مستمر.

در سال ۱۳۷۹ و در برنامه سوم توسعه کشور، «تدوین و اجرای نظام ارزیابی و اعتبارسنجی کارآمد در علوم، تحقیقات و فناوری به منظور حفظ و ارتقاء کیفیت و احراز رقابت در سطح ملی و جهانی با تأکید بر روش‌های علمی پذیرفته شده در سطح جهانی» و متعاقب آن در برنامه چهارم ارزیابی مستمر دانشگاهها و مؤسسات آموزش عالی با محوریت و مدیریت سازمان سنجش مورد توجه قرار گرفت. در واقع راه اندازی نظام نوین ارزشیابی کیفیت در آموزش عالی ایران را باید از سال ۱۳۷۹ دانست.

روش

روش پژوهش مورد استفاده در این تحقیق برحسب هدف پژوهش کاربردی - توسعه‌ای است، چرا که ضمن توجه به توسعه دانش کاربردی در یک زمینه خاص، به تدوین و ارائه مدل مناسب ارزشیابی کیفیت در دانشگاه آزاد اسلامی پرداخته است. برحسب نحوه گردآوری داده‌ها از نوع توصیفی - تحلیلی است و شامل مجموعه روشهایی است که هدف آنها توصیف شرایط مورد بررسی، تحلیل و کمک به فرایند تصمیم‌گیری است

از نظر نوع داده‌های گردآوری شده، از نوع پژوهش کیفی است. در بخش کیفی از روش مطالعه تطبیقی یا مقایسه‌ای جهت تحلیل نظام‌مند شباهت‌ها و تفاوت‌ها بین

موردهای مورد بررسی در قالب چهار گام توصیف، تعبیر، تطبیق و مقایسه استفاده شده است. همچنین از روش کیفی مطالعه اسنادی یا سندکاوی در خصوص تحقیقات مرتبط با موضوع پژوهش استفاده شده است. اسناد و مدارک شکل‌های متعددی به خود می‌گیرد و از گزارش‌های سالانه سازمانی، گزارش‌های نتایج پژوهشی و تجربیات پژوهشی تا خط‌مشی‌ها، آموزش و ... را شامل می‌شود. بنابراین در این پژوهش مراحل زیر برای استفاده از اسناد و مدارک مربوطه طی شده است:

نمودار (۱) مراحل تجزیه و تحلیل منابع و اسناد مطالعاتی مورد استفاده

بنابراین با توجه به داده‌ها و اطلاعات موجود و اسناد معتبر فراهم‌شده در این زمینه، از روش فرا-تحلیل یا تحلیل اسناد و اطلاعات موجود استفاده شده است. در نهایت، داده‌ها و اطلاعات به دست آمده از پژوهش‌های پایان‌نامه‌ای و مقالات علمی-پژوهشی، کتب، گزارش‌های پژوهشی و تجربیات واحدهای متولی امر ارزشیابی و اعتبارسنجی در آموزش عالی مورد بررسی تطبیقی (مقایسه‌ای) و تحلیلی قرار گرفته است.

جامعه مورد مطالعه در این پژوهش با توجه به حاکمیت تفکر و روش کیفی در انجام آن، کلیه اسناد، مدارک و منابع اطلاعاتی موجود در حوزه ارزشیابی کیفیت در نظام آموزش عالی کشورهای دارای تجربه و پیشرو در حوزه مذکور بوده است. در خصوص نمونه‌گیری نیز از نمونه‌گیری هدفمند از نوع موارد مطلوب استفاده شده

است. در این نوع نمونه‌گیری، از طریق انتخاب مواردی که پدیده مورد نظر را به میزان فراوان ولی نه به گونه‌ای استثنایی نشان می‌دهند، حجم مناسب نمونه انتخاب می‌شود (گال، ترجمه نصر و همکاران، ۱۳۸۷، ۹۰-۳۸۹).

بنابراین در حوزه مطالعه اسنادی و تطبیقی نیز به شیوه نمونه‌گیری هدفمند نظری، نمونه‌ای شامل ۲۶ کشور شامل کشورهای اروپایی، آمریکایی، آسیایی و آفریقایی انتخاب شده است که مبنای انتخاب آنها داشتن اسناد و مدارک معتبر در حوزه ارزشیابی کیفیت، عضویت در نهادهای بین‌المللی و منطقه‌ای ارزشیابی و تضمین کیفیت و نیز دیدگاه راهبردی و آینده‌نگرانه محقق در جهت بررسی سیر حرکت کشورهای مختلف برای طراحی و استقرار نظام ارزشیابی و تضمین کیفیت ملی خود می‌باشد. براین اساس نمونه‌ها چنان انتخاب شده‌اند که از طیف بالقوه‌ای برای بررسی، مواردی انتخاب شوند که بتوانند در فرایند گردآوری داده، خزانه داده‌های مورد نیاز را غنی و معیارهای مورد نیاز محقق را پوشش دهند.

یافته‌ها

سؤال اول پژوهش: ساختار ارزشیابی جامع کیفیت دانشگاه آزاد اسلامی چه می‌باشد؟ اصولاً ساختار مناسب مدیریت کیفیت در دانشگاه آزاد اسلامی می‌تواند تعالی عملکردی این زیر نظام دانشگاهی را تضمین نماید. تجربه بین‌المللی در زمینه موفقیت نظام‌های ارزشیابی و تضمین کیفیت بیانگر وجود ساختارهای منسجم و هدفمند در سطوح مختلف نظام‌های آموزش عالی است؛ در جهت اثبات این مدعا می‌توان به نتایج تحلیل مقایسه‌ای ساختار ارزشیابی در برخی کشورهای مورد مطالعه اشاره کرد:

جدول (۱) فهرست برخی از نهادهای ملی ارزشیابی کیفیت در نظام‌های آموزش عالی

فاره	نام کشور	نهاد متولی ارزشیابی کیفیت
اروپا	سوئد	National Agency for Higher Education (NAHE)
	فرانسه	<i>Comite National d'Evaluation (CNE)</i>
	انگلیس	The Quality Assurance Agency for Higher Education (QAA)
	آلمان	Deutscher Akkreditierungs Rat (DAR)
	فنلاند	Finnish Higher Education Evaluation Council (<i>FINHEEC</i> , <i>KKA in Finnish</i>)
	مجارستان	Hungarian Accreditation Committee (HAC)
	دانمارک	(DCQAE) Danish Center for Quality Assurance & Evaluation

قاره	نام کشور	نهاد متولی ارزشیابی کیفیت
	سوئیس	Organ for Akkreditierung and Qualitatssi chung (OAQ)
	نروژ	Nordid Quality assurance Network in Higher Education (NOQA)
	هلند	Association of Universities in the Netherlands
آمریکا	آمریکا	Council for Higher Education Accreditation (CHEA)
	کانادا	Association of Universities and Colleges of Canada (AUCC)
آفریقا	آفریقای جنوبی	Higher education quality committee (HEQC)
آسیا	هند	National Assessment and Accreditation Council (NAAC)
	ایران	-

همانگونه که از جدول پیش گفته، برمی آید، اکثر کشورهای مذکور، به طراحی ساختار منسجم و یکپارچه ارزشیابی کیفیت در سطوح مختلف نظام آموزش عالی اقدام کرده‌اند.

در جمع بندی و تحلیل یافته‌های حاصل از بررسی دانش و تجربیات نظام‌های آموزش عالی پیشرو در حوزه استقرار ساختار ارزشیابی باید گفت:

جدول (۲) نتایج و یافته‌ها

یافته‌ها	وجوه مورد بررسی ساختار
<p>- اکثر نظام‌های آموزش عالی مورد بررسی دارای ساختار منسجم و یکپارچه ملی در جهت سیاستگذاری و راهبری این فعالیت راهبردی هستند.</p> <p>- بسته به ماهیت و ویژگی‌های نظام آموزش عالی و رابطه دولت با آن، این ابتکار عمل هم با دولت و هم با خود مؤسسات و اتحادیه‌های علمی وابسته بوده است.</p> <p>- نحوه و چگونگی تأمین مالی نیز به صورت‌های متنوعی بوده است: از محل اعتبارات دولتی، از محل اعتبارات مؤسسه‌ها و درآمدها و فعالیت‌های تخصصی در حوزه مذکور - در حوزه ستاد، نظام‌های تضمین کیفیت، ابتکار عمل در سیاستگذاری با ساختار ملی بوده است.</p> <p>- در حوزه صف، ارزیابی، بهبود و ارتقاء کیفیت نظام‌های دانشگاهی مسئولیت اصلی خود آنها محسوب شده و در قبال کیفیت خود بایستی پاسخگو باشند. اصولاً رمز بقاء و ماندگاری آنها چه در حوزه اخذ منابع مالی دولتی و چه در بازار رقابت با سایر مؤسسات، مبتنی بر اصل تعالی کیفی آنها می‌باشد. بنابراین ساختار مناسب مدیریت کیفیت خود را در سطح مؤسسه دارا بوده و با نهاد ملی ارتباط و تعامل دو سویه دارند.</p>	<p>سیاستگذاری و راهبری</p> <p>ساختار سازمانی نهاد متولی ارزشیابی کیفیت</p> <p>منابع مالی</p> <p>وظایف و مسئولیت‌های ستاد و صف</p>

پس اگر دانشگاه آزاد اسلامی درصدد تعالی عملکردی خود در سطوح ملی و بین‌المللی است و قصد افزایش قابلیت رقابت در بازار آموزش عالی را دارد، باید به طراحی و استقرار این ساختار به شرح زیر اقدام نماید:

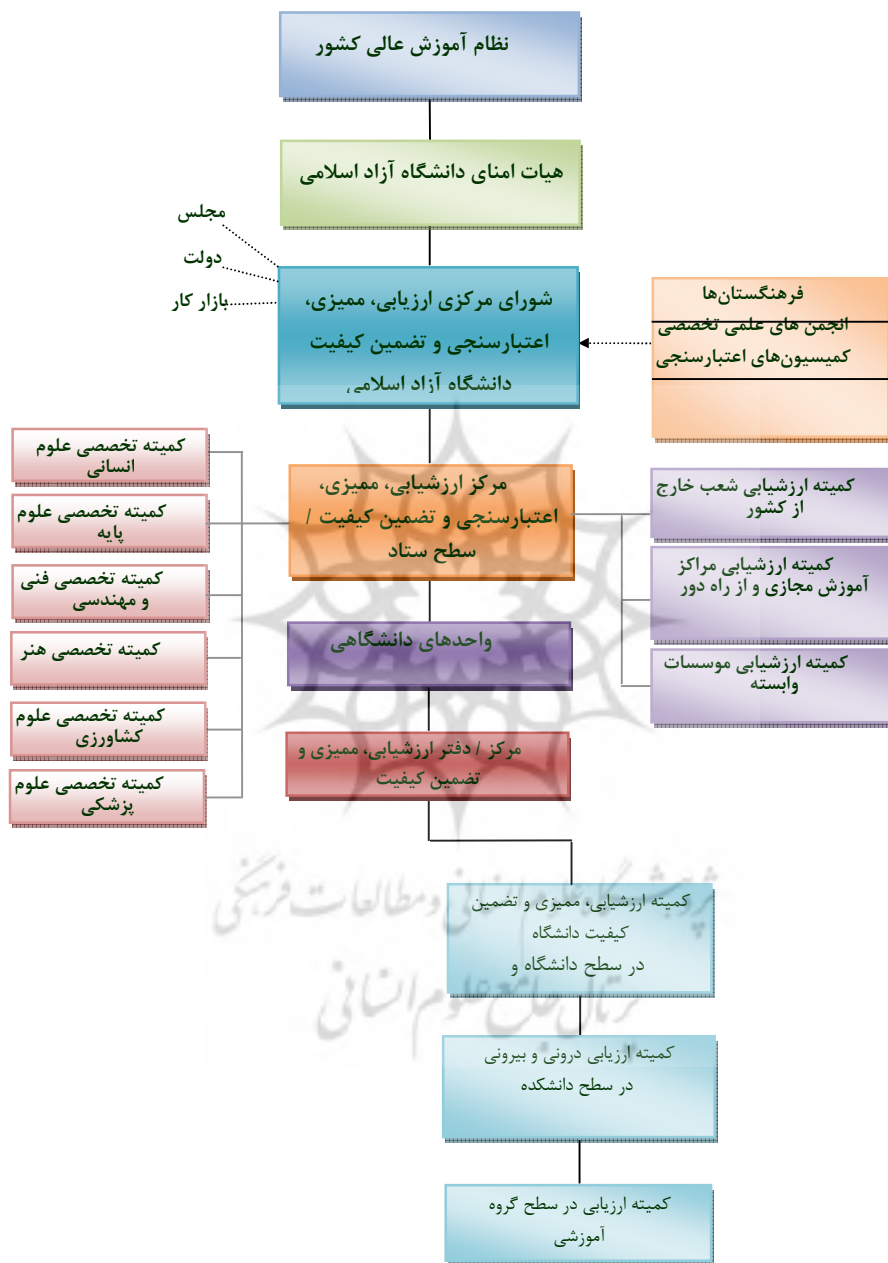
در سطح ستاد سازمان مرکزی دانشگاه آزاد اسلامی

سیاستگذاری و راهبری مدیریت کیفیت: با توجه به ساختار و تشکیلات دانشگاه آزاد اسلامی و داشتن هیأت امنای جداگانه و مستقل و در غیاب وجود نهاد ملی متولی ارزشیابی کیفیت در سطح آموزش عالی، لازم است نهادی فعالیت‌های حوزه سیاستگذاری و راهبری فعالیت‌های ارزشیابی، ممیزی، اعتبارسنجی و تضمین کیفیت دانشگاه را عهده‌دار شود. بنابراین در اولین اقدام بایستی ساختار مناسب در این حوزه در سطح سازمان مرکزی دانشگاه آزاد اسلامی ایجاد شود. بر اساس دانش و تجربیات مورد بررسی این ساختار متشکل از: الف: شورای مرکزی ارزشیابی، ممیزی، اعتبارسنجی و تضمین کیفیت دانشگاه آزاد اسلامی، ب: مرکز ارزشیابی، ممیزی، اعتبارسنجی و تضمین کیفیت و ج: دبیرخانه شورا، خواهد بود.

در سطح واحدهای دانشگاهی دانشگاه آزاد اسلامی

لازم است ساختار مناسب این امر در سطح واحدهای دانشگاهی نیز ایجاد شود. این ساختار با توجه به قدمت، پیشینه، گستردگی، امکانات و مقدرات واحدهای دانشگاهی مرکز/ دفتر ارزشیابی، ممیزی، اعتبارسنجی و تضمین کیفیت می‌باشد. این مرکز وظیفه مدیریت و ارزشیابی کیفیت در کلیه ابعاد و مؤلفه‌ها را دارا خواهد بود. در جمع بندی موارد مذکور باید گفت که لازم است ساختار سازمانی نظام ارزشیابی جامع کیفیت در سطوح مختلف دانشگاه آزاد، استقرار یابد. ساختار پیشنهادی در زیر ارائه شده است:

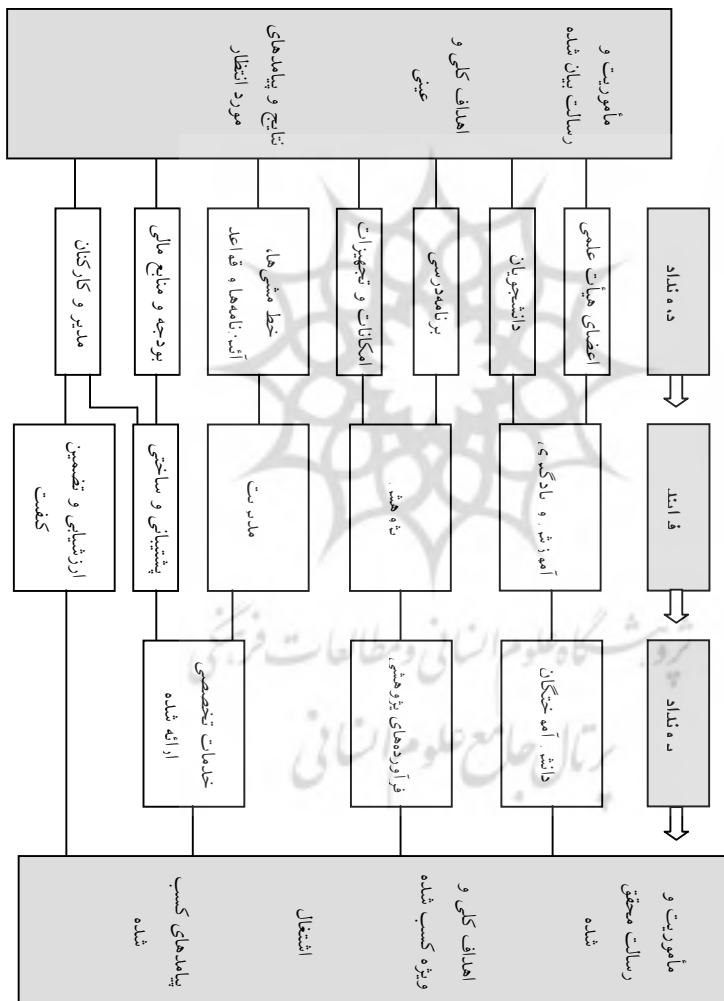
پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

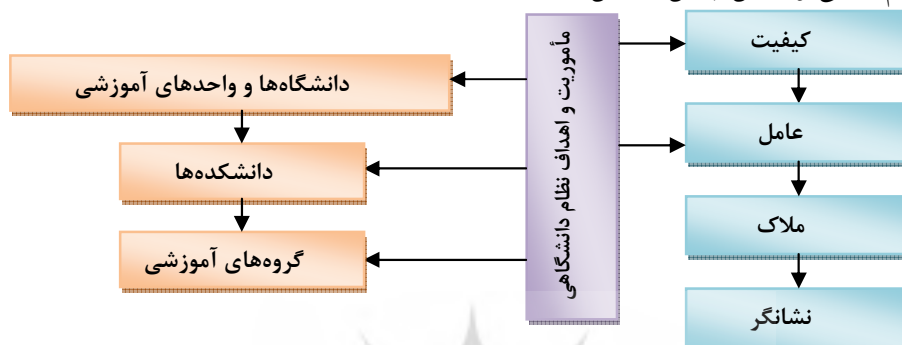
نمودار (۲) ساختار ارزشیابی، ممیزی، اعتبارسنجی و تضمین کیفیت دانشگاه آزاد اسلامی

سؤال دوم پژوهش: عوامل، ملاک‌ها و نشانگرهای ارزشیابی کیفیت درون‌دادها، فرایندهای و بروندهای اصلی دانشگاه آزاد اسلامی کدامند؟
 منطق اساسی این سؤال این است که چگونه می‌توان کیفیت را در قالب یک چارچوب ملموس تصویر کرد. بر این اساس مدل کیفیت ترسیم شده برای ارزشیابی کیفیت دانشگاه آزاد اسلامی در زیر ارائه شده است:

نمودار (۳) عوامل مورد توجه در ارزشیابی کیفیت دانشگاه آزاد اسلامی

بنابراین بایستی کیفیت در قالب یک چارچوب علمی و عملی تبیین و بر آن اساس عمل شود. این چارچوب، سیستم عامل، ملاک و نشانگر نام دارد. ساختار نمادین این سیستم را می‌توان این چنین نمایش داد:

نمودار (۴) ساختار نمادین سیستم ارزشیابی کیفیت در قالب رویکرد ارزشیابی جامع

با توجه به موارد مذکور در جهت ارزشیابی کیفیت دانشگاه آزاد اسلامی، ۹ عامل، ۷۵ ملاک و ۵۲۵ نشانگر به شرح جدول زیر پیشنهاد شده است؛ آن چه که در این خصوص قابل توجه است اولویت‌بندی این مجموعه بر اساس نظرات زیر مجموعه‌های دانشگاه آزاد اسلامی است:

جدول (۳) کمیت عوامل، ملاک‌ها و نشانگرهای پیشنهادی

ردیف	عامل	تعداد ملاک	تعداد نشانگر
۱	رسالت‌ها و اهداف	۶	۲۱
۲	ساختار سازمانی و مدیریت	۱۲	۱۱۵
۳	هیأت علمی	۱۰	۵۰
۴	دانشجویان	۱۱	۶۵
۵	فرایند تدریس و یادگیری	۴	۳۲
۶	دوره‌های آموزشی و برنامه‌های درسی	۱۱	۷۹
۷	دانش‌آموختگان	۷	۴۲
۸	امکانات و تجهیزات آموزشی و پژوهشی	۶	۵۸
۹	پژوهش	۸	۶۳
۱۰	جمع	۷۵	۵۲۵

سؤال سوم پژوهش: رویکرد مناسب ارزشیابی کیفیت در دانشگاه آزاد اسلامی چه بوده و نحوه استقرار آن چگونه می‌باشد؟

در پاسخ به سؤال سوم این پژوهش لازم است که نتایج پژوهش‌های انجام شده و دانش و تجربیات کشورهای پیش رو در این زمینه مدنظر قرار گیرد. بر این اساس می‌توان با الهام از ارزش‌های نظام آموزش عالی کشور، زمینه، مأموریت و ساختار آن، رویکرد مناسب ارزشیابی کیفیت در دانشگاه آزاد اسلامی را ارائه کرد. نتایج تحلیل رویکرد و ساختار ارزشیابی کیفیت در نظام‌های آموزش عالی به عنوان مبنای رویکرد و ساختار پیشنهادی در دانشگاه آزاد اسلامی در قالب جدول زیر ارائه می‌شود:

الف: قاره آسیا

جدول (۴) ساختار ارزشیابی کیفیت در آموزش عالی هند

نام کشور		هند
نام مؤسسه متولی	شورای ملی ارزشیابی و اعتبارسنجی (National Assessment and Accreditation Council)	
	اهداف	کیفیت بخشی به اجزا و مؤلفه‌های تعریف‌شده آموزش عالی از طریق تلفیق ارزشیابی درونی و بیرونی، ارتقاء و حمایت از ابتکارات و نوآوری‌ها
ساختار نظام ارزشیابی در آموزش عالی	فرایند و روش	تنظیم گزارش خود-ارزیابی. آماده‌سازی گزارش خود-ارزیابی از سوی مؤسسه، ارائه آن به شورای ملی ارزشیابی و اعتبارسنجی و تجزیه و تحلیل درون سازمانی گزارش توسط این شورا؛ بازدید هیأت همگنان. بازدید هیأت همگنان، از مؤسسه به منظور تأیید گزارش خود-ارزیابی، که منتج به ارائه گزارش جامع ارزشیابی به شورای ملی ارزشیابی و اعتبارسنجی می‌شود؛ رتبه‌دهی، صدور گواهینامه و اعتبارسنجی. این مرحله، مبتنی بر گزارش ارزشیابی هیأت همگنان می‌باشد. در اینجا تصمیم نهایی توسط کمیته اجرایی شورای ملی ارزشیابی و اعتبارسنجی اتخاذ می‌شود.
	سطوح	برنامه *
	مؤسسه *	
مسئولیت‌ها		سازماندهی ارزشیابی و اعتبارسنجی دوره‌ای مؤسسه‌های آموزش عالی یا واحدهای مرتبط با آن، یا برنامه‌ها و پروژه‌های ویژه دانشگاهی؛ ترغیب محیط دانشگاهی نسبت به ارتقاء کیفیت تدریس - یادگیری و پژوهش در مؤسسه‌های آموزش عالی؛

نام کشور		هند
		ترغیب خود - ارزیابی، پاسخگویی، خودمختاری و نوآوری در آموزش عالی؛ انجام مطالعات پژوهشی مرتبط با کیفیت، برنامه‌ریزی‌های آموزشی و مشاوره‌ای؛ همکاری با سایر ذینفعان آموزش عالی جهت ارزشیابی، ارتقاء و نگهداری کیفیت؛
مؤلفه‌های ارزیابی		ابعاد برنامه درسی؛ / تدریس - یادگیری و ارزشیابی؛ / پژوهش، مشاوره و توسعه؛ / منابع یادگیری و زیربنایی؛ / حمایت و پیشرفت دانشجویان؛ / سازمان و مدیریت؛ / اقدامات بهداشتی
مالکیت	دولتی	*
	خصوصی	
	اشتراکی	

جدول (۵) ساختار ارزشیابی کیفیت در آموزش عالی عربستان

نام کشور	عربستان
نهاد متولی ارزشیابی	- کمیسیون ملی اعتبارسنجی و ارزشیابی دانشگاهی (NCAAA) تاسیس سال ۲۰۰۴. - کمیسیون از موقعیت قانونی رسمی و استقلال مالی و اداری برخوردار بوده و توسط شورای آموزش عالی نظارت می‌شود.
فرایند و روش	- خود ارزیابی مطابق با استانداردهای مناسب، - ارزیابی بیرونی. - مؤسسات و برنامه‌ها هر پنج سال یکبار نیاز به اعتبارسنجی مجدد جهت بررسی و ارزیابی بیرونی دارند.
سطح ارزشیابی	- گام اول: اعتبارسنجی موسسه / - گام دوم: اعتبارسنجی برنامه
وظایف نهاد متولی ارزشیابی	- تشویق، پشتیبانی و ارزیابی کیفیت آموزشی و برنامه‌های آنها برای اطمینان از کیفیت یادگیری، - مدیریت و پشتیبانی از خدمات ارائه شده در درون مؤسسات آموزشی و مشارکت در تحقیق و پژوهش با آنان، - ایجاد استانداردهای لازم برای تضمین کیفیت و اعتبارسنجی که هر دو مطابق با معیارهای بین المللی و الزامات مربوط به عربستان سعودی است.
استانداردهای اعتبارسنجی و تضمین کیفیت	الف) سازمانی شامل: ۱. ماموریت و اهداف، ۲. حکومت و دولت، ۳. مدیریت تضمین کیفیت ب) کیفیت یادگیری و تدریس شامل: ۴. آموزش و یادگیری ج) تأمین یادگیری فراگیران: ۵. مدیریت دانشجویی و خدمات حمایتی، ۶. منابع یادگیری د) تأمین زیرساختها: ۷. امکانات و تجهیزات، ۸. برنامه ریزی مالی و مدیریت، ۹. پردازش و استخدام ه) مشارکت انجمن: ۱۰. پژوهش، ۱۱. روابط سازمانی با جامعه
مدیریت دانشگاهی	وزارت آموزش عالی مسئولیت نظارت بر فعالیت دانشگاهها می‌باشد. کلیه دانشگاهها و مراکز تحقیقاتی در عربستان سعودی دولتی هستند و از طرف وزارت آموزش عالی حمایت مالی می‌شوند.

جدول (۶) ساختار ارزشیابی کیفیت در آموزش عالی عمان

نام کشور		عمان
نهاد متولی ارزشیابی		- شورای اعتبارسنجی عمان (OAC) تاسیس سال ۲۰۰۱ بر بخش آموزش عالی نظارت نموده و به شورای آموزش عالی گزارش می‌دهد. - شورای اعتبارسنجی عمان توسط کمیسیون مستقل و مرتبط با شورای آموزش عالی اداره می‌شود.
فرایند و روش		- خود ارزیابی مطابق با استانداردهای مناسب، - ارزیابی بیرونی. - مؤسسات و برنامه‌ها هر پنج سال یکبار نیاز به اعتبارسنجی مجدد جهت بررسی و ارزیابی بیرونی دارند.
سطح ارزشیابی		شورا برنامه‌ها و مؤسسات آموزش عالی را اعتبارسنجی می‌نماید.
وظایف نهاد متولی ارزشیابی		- تضمین بیرونی کیفیت و توسعه کیفیت مؤسسات آموزش عالی و برنامه ای است که با اسناد و روشهاو دستورالعمل هایش، به منظور خود- ارزیابی و اعتبارسنجی مؤسسات و برنامه‌ها و ممیزی آنها تهیه شده است.
مدیریت دانشگاهی		- دانشگاهها بصورت دولتی و خصوصی بوده و مسئولیت اداره آنها برعهده وزارت آموزش عالی است.
نوع مشارکت دولت و مؤسسات	دولتی	- شورای اعتبارسنجی عمان یک نهاد تضمین کیفیت است که توسط دولت سازمان یافته و سرمایه گذاری می‌شود.
	خصوصی	
	مشارکتی	

جدول (۷) ساختار ارزشیابی کیفیت در آموزش عالی بحرین

نام کشور		بحرین
نهاد متولی ارزشیابی		- (QAA) مرجع مستقل تضمین کیفیت برای ارتقاء کلیه سطوح آموزشی است و به شورای آموزش عالی گزارش می‌دهد. - در سال ۲۰۰۸ نیز یک مرجع مستقل تضمین کیفیت برای آموزش و پرورش (QAAET) تاسیس شد.
فرایند و روش		- هیچ دستورالعمل، رویکرد و اسنادی مرتبط با تضمین کیفیت در وب سایت مرجع مذکور منتشر نشده است.
وظایف نهاد متولی ارزشیابی		- مسئولیت کلی هدایت و مدیریت استراتژیک سازمان.
ساختار نظام ارزشیابی		وزارت آموزش بحرین دارای شورای آموزش عالی است که متشکل از مدیریت پژوهشهای علمی و اعتبارسنجی و ارزشیابی می‌باشد.
مدیریت دانشگاهی		دانشگاهها در بحرین به دو صورت دولتی و خصوصی اداره می‌شوند.

جدول (۸) ساختار ارزشیابی کیفیت در آموزش عالی امارات متحده عربی

نام کشور		امارات متحده عربی
نهاد متولی ارزشیابی		کمیسیون اعتبارسنجی دانشگاهی (CAA) تاسیس سال ۲۰۰۰ نهادی دولتی می‌باشد.
فرایند و روش		- بررسی‌های دوره ای و اعتبارسنجی موسسه ای در همه مؤسسات خصوصی بطور سالانه انجام شده و برنامه های دانشگاهی هر پنج سال یک بار مجددا اعتبارسنجی میشوند - هیچ مدرکی دال بر ارزیابی بیرونی از لحاظ انطباق با نهادهای تضمین کیفیت بین المللی وجود ندارد.
وظایف نهاد متولی ارزشیابی		- مجوزدهی به مؤسسات آموزش عالی خصوصی - اعتبارسنجی برنامه‌ها و حمایت از مؤسسات آموزش عالی به منظور توسعه نظام تضمین کیفیت سازمانی، - اصلاح استانداردهای و رویه های موجود برای اطمینان از نهادهای برنامه‌های جدید و قدیمی، - مطابقت مؤسسات و برنامه های آموزش عالی با استانداردهای بین المللی تضمین کیفیت
مدیریت دانشگاهی		- دانشگاه‌های امارات بصورت دولتی و خصوصی بوده و تحصیل در دانشگاه‌های دولتی رایگان می‌باشد. - وزارت آموزش عالی و پژوهش علمی وظیفه تنظیم و اجرای امور آموزش عالی را بر عهده دارد. - تمام مؤسسات آموزش دولتی منابع مالی را از طریق دولت فدرال و مؤسسات خصوصی سرمایه و بودجه مورد نیاز خود را از شهریه های دانشجویان، سازمان‌های خصوصی و اعانات تأمین می‌کنند.
نوع مشارکت دولت و مؤسسات	دولتی	*
	مشارکت خصوصی	
	مشارکتی	

جدول (۹) ساختار ارزشیابی کیفیت در آموزش عالی اردن

نام کشور		اردن
نهاد متولی ارزشیابی		- شورای اعتبارسنجی (AC) تاسیس ۱۹۹۰ - در سال ۲۰۰۷ کمیسیون اعتبارسنجی آموزش عالی (HEAC) تاسیس و شورای اعتبارسنجی به شورای اعتبارسنجی آموزش عالی تبدیل شد.
سطح ارزشیابی		۱- اعتبارسنجی عمومی دانشگاه (براساس ساختار دانشگاه، وظیفه اصلی: اطمینان از دسترسی به حداقل امکانات و رعایت نسبت اعضا هیات علمی به دانشجویان) ۲- اعتبارسنجی گروه یا برنامه محور: توجه به تضمین سطح پیشرفته ای از آموزش در برنامه مربوطه
مؤلفه‌های ارزشیابی		گروه اول: آیین نامه‌ها و ساختار شورا های اداری، برنامه های تحصیلی، شرایط فارغ التحصیلی و ارزشهای تعیین اندازه دانشگاه. گروه دوم معیارهایی مانند: نسبت استاد به دانشجو، مجموع کلاسهای درسی موجود و اندازه آنها، کتابخانه، امکانات عمومی و ویژه.

نام کشور	اردن
مدیریت دانشگاهی	<p>- نظارت کلی بر بخشهای دولتی و خصوصی آموزش عالی برعهده وزارت آموزش عالی بوده و این وزارتخانه وظیفه برنامه ریزی آموزش عالی، تعیین میزان بودجه و تصویب آن را بر عهده دارد.</p> <p>- هیات امنای هر دانشگاه اداره امور داخلی آن را برعهده دارد که کاملاً مستقل از وزارت آموزش عالی می‌باشد. بخش آموزش تنها از طریق دولت تأمین اعتبار نمیشود.</p> <p>- بخش خصوصی نیز نقش عمده ای در سطوح آموزش عالی حرفه ای ایفا می‌کند.</p>

جدول (۱۰) ساختار ارزشیابی کیفیت در آموزش عالی کویت

نام کشور	کویت
نهاد متولی ارزشیابی	<p>- شورای دانشگاه‌های خصوصی (PUC) تاسیس سال ۲۰۰۱ اختیار تنظیم قوانین، دستورالعمل‌ها و نیز درخواست‌های مجوزدهی را دارد و مؤسسات آموزش عالی خصوصی را اعتبارسنجی می‌نماید.</p>
فرایند و روش ارزشیابی	<p>- خود ارزیابی مطابق با استانداردهای مناسب،</p> <p>- ارزیابی بیرونی. (مؤسسات و برنامه‌ها هر پنج سال یکبار نیاز به اعتبارسنجی مجدد جهت بررسی و ارزیابی بیرونی دارند)</p>
سطح ارزشیابی	شورا برنامه‌ها و مؤسسات آموزش عالی را اعتبارسنجی می‌نماید.
وظایف نهاد متولی ارزشیابی	<p>۱. بررسی درخواستهای تاسیس مؤسسات آموزشی خصوصی، ۲. مشخص نمودن الزامات اعتبارسنجی علمی برای مؤسسات آموزشی خصوصی اعتبار سنجی برنامه های آنها، بررسی عملکرد آنها، تأیید تعهدات آنها به مفاد احکام تدوین شده در نظام آموزشی حاکم؛ ۳. ضوابط و شرایطی که می‌بایست در برنامه های تحصیلی در مؤسسات آموزشی خصوصی برآورده شود و بازبینی این شرایط و ضوابط؛ ۴. معیترشناختن مدارج صادر شده توسط مؤسسات آموزش خصوصی و تعیین معادل با توجه به اقدامات تعیین شده برای این منظور؛ ۵. تصمیم گیری در مورد لغو، ادغام و متوقف کردن فعالیتهای مؤسسات خصوصی.</p>
مدیریت دانشگاهی	وزارت آموزش عالی کویت مسئولیت آموزش عالی (دانشگاه‌های دولتی کویت) و پژوهش را برعهده دارد. این کشور دارای دانشگاه‌های دولتی و خصوصی می‌باشد.
نوع مشارکت	دولتی
دولت و مؤسسات	خصوصی
	مشارکتی

ب: قاره اروپا

جدول (۱۱) ساختار ارزشیابی کیفیت در آموزش عالی فرانسه

نام کشور		فرانسه	
ساختار تاریخ نظام ارزشیابی بی در آموزش عالی	نام مؤسسه متولی	کمیته ارزشیابی ملی (National Evaluation Committee)	
	اهداف	وضوح بخشی و جستجوی بنیان‌های کیفیت، نگهداری یا بهبود آن در مؤسسات آموزش عالی	
	فرایند و روش	یک مرحله ارزیابی درونی که از طریق خود مؤسسه اجرا می‌شود. نتایج ارزشیابی درونی (اطلاعات کمکی یا گزارش ارزیابی درونی) به عنوان اطلاعات ورودی ارزشیابی بیرونی محسوب می‌گردند. بررسی کیفیت و تحلیل اطلاعات توسط کمیته ارزشیابی صورت می‌گیرد	
	سطوح	برنامه	*
		مؤسسه	*
	مسئولیت‌ها	ارزیابی ۵۰ مؤسسه در طول یک سال، علاوه بر این، یک یا دو ارزشیابی مقطعی از رشته‌ها یا موضوعات درسی را نیز به اجرا در می‌آورد.	
	مؤلفه‌های ارزیابی	ارزشیابی مؤسسات (ارزشیابی مؤسسه‌ای)، / ارزشیابی مکان‌ها / ارزشیابی رشته‌های تحصیلی / برنامه	
	مالکیت	دولتی	*
		خصوصی	
		اشتراکی	

جدول (۱۲) ساختار ارزشیابی کیفیت در آموزش عالی انگلستان

نام کشور	انگلستان
نهاد متولی ارزشیابی	۱- آژانس تضمین کیفیت (QAA) تاسیس ۱۹۹۷ ۲- مؤسسه آمار آموزش عالی (HESA)
فرایند و روش ارزشیابی	- ارزیابی درونی، اجرای هر ۶ سال یکبار - تاکید بر ارزشیابی بیرونی در راستای خود-ارزشیابی - تضمین کیفیت براساس ارزشیابی مبتنی بر معیار
مدیریت دانشگاهی	- تأمین بودجه آموزش عالی توسط دولت - مؤسسات آموزش عالی مستقل و خود- اداره کننده
ساختار ارزشیابی	- غیردولتی، با منابع خود دانشگاه‌ها و مؤسسات خصوصی - دارای ساختار نیمه دولتی - هدایت و رهبری تضمین استانداردها و کیفیت توسط دانشگاهها

جدول (۱۳) ساختار ارزشیابی کیفیت در آموزش عالی هلند

نام کشور		هلند
نهاد متولی ارزشیابی		- سازمان اعتبار سنجی مستقل هلند- فلمیش (NAVO) تاسیس ۲۰۰۳ - ایجاد سیستم ملی تضمین کیفیت تاسیس ۱۹۸۵ - انجمن ارزشیابی دانشگاه‌های هلند
فرایند و روش ارزشیابی		- گزارش خود ارزیابی، ارزیابی و سنجش بیرونی، تصمیم اعتبارسنجی و درخواست بررسی مجدد - فرایند خود- ارزیابی، به عنوان اساس سیستم، محتوا و سطوح برنامه‌ها را مورد تأکید قرار می‌دهد - تمرکز ارزشیابی بیرونی در هلند بیشتر از کل موسسه، بروی «موضوع/ رشته، دنبال کردن نظامند برنامه‌های فارغ التحصیلان، ارائه برنامه‌های جدید به دانشگاه‌های دولتی/ خصوصی
وظایف شورای ارزشیابی		ایجاد شفافیت در سیستم آموزشی؛ یکپارچه سازی بیشتر، استقلال بیشتر نهاد اعتبار سنجی از دانشگاهها؛ تدارک امکان مقایسه‌های بین‌المللی برنامه‌های دانشگاهی؛ فراهم‌سازی امکان دسترسی طراحان دوره‌های آموزشی به بازار هلند و ارتقاء بیشتر کیفیت برنامه‌های دانشگاهی هلند به دنبال استانداردهای حفظ کننده (مقایسه‌پذیر) کیفیت برای برنامه‌های مطالعاتی در آموزش عالی
ساختار ارزشیابی		دارای ساختاری متفاوت نسبت به دانشگاه‌های دولتی/ خصوصی
مدیریت دانشگاه		- دولت هلند مستقیماً به تأمین عمومی آموزش عالی می‌پردازد، - تمرکز اصلی دولت در این زمینه، کنترل نتایج و نه مداخله در فرایندها
نوع مشارکت دولت و مؤسسات	دولتی	
	خصوصی	دولت هلند در تمامی مراحل (بررسی خود- ارزیابی موسسه و ارزشیابی توسط کمیته بازدید کننده) صرفاً راهگشا و کمک کننده برای نظام آموزش عالی است و به هیچ وجه به عنوان یک دخالت کننده محسوب نمی‌شود
مشارکتی		

جدول (۱۴) ساختار ارزشیابی کیفیت در آموزش عالی آلمان

نام کشور		آلمان
نهاد متولی ارزشیابی		- شورای اعتبارسنجی ملی آلمان تاسیس ۱۹۹۹ - مرکز ارزیابی و اعتبارسنجی در هانور (ZEVA)
فرایند و روش ارزشیابی		- متمرکز بر فعالیت‌های داوطلبان دانشگاه‌ها - ارزشیابی درونی، ارزشیابی بیرونی و پیگیری - اعتبارسنجی موسسه هر پنج سال یکبار
مؤلفه‌های ارزشیابی		- مأموریت موسسه و اقداماتی که در جهت تضمین کیفیت انجام می‌دهد؛ - اهداف و رسالتها - منابع و امکانات و چگونگی تخصیص آنها - شرایط لازم برای پذیرش دانشجو - خدمات و تسهیلات پشتیبانی - کیفیت ارائه تدریس و فعالیتهای آموزشی اعضای هیئت علمی

نام کشور	آلمان	
مدیریت دانشگاهی	- مؤسسات آموزش عالی آلمان، مجموعه‌هایی مستقل و خودمختار - نقش کوچک دانشگاه‌های خصوصی در آموزش عالی	
نوع مشارکت دولت و مؤسسات	دولتی	
	خصوصی	مستقل از دولت و توسط انجمن‌های خصوصی
مشارکتی		
ساختار ارزشیابی	- سیستم ساختاری اعتبارسنجی آلمان شامل دو سطح می‌شود: شورای اعتبارسنجی و نهاد اعتبارسنجی - یک سیاست اجباری برای مؤسسات آموزش عالی نیست و بنا به درخواست خود مؤسسات انجام می‌گیرد	

جدول (۱۵) ساختار ارزشیابی کیفیت در آموزش عالی دانمارک

نام کشور	دانمارک	
نهاد متولی ارزشیابی	- مرکز تضمین کیفیت و ارزشیابی دانمارک (DCQAE) در سال ۱۹۹۲ - نهاد ارزشیابی دانمارک (EVA) تاسیس ۱۹۹۹	
فرایند و روش ارزشیابی	- رویکرد ارزشیابی کیفیت در دانمارک "اشتغال گرا (تأمین انتظارات ذی نفعان بیرونی در بازار کسب و کار) - خودارزشیابی، ارزشیابی بیرونی (بصورت بازدید از محل)، گزارش دهی و پیگیری - در ارزشیابی بیرونی علاوه بر هیات همگنان علمی، استخدام کنندگان نیز لزوماً عضو کمیته‌های راهبری می‌باشند - تاکید نظارت بیرونی بر کیفیت و نیز تاکید بیشتر بر سنجش کیفیت یادگیری - یاددهی موجود و نظارت از بیرون و ارزیابان بیرونی بصورت رشته محور - ارزشیابی دانمارک از نوع «ارزشیابی مبتنی بر معیار	
	- هدف و محتوا، - چشم انداز بازارکار و شایستگی‌های مربوط به آن، - ساختار آموزشی، امتحانات، ثبت نام دانشجویان، نیروی انسانی، سازماندهی، اقتصاد، امکانات پژوهشی	
مدیریت دانشگاهی	- اداره نظام آموزش عالی بطور متمرکز توسط وزارت آموزش عالی و تأمین مالی آن توسط دولت	
نوع مشارکت دولت و مؤسسات	دولتی	- نقش گسترده دولت در نظام تضمین کیفیت و داوطلبانه بودن ارزشیابی به صورت درخواست از سوی مؤسسات
	خصوصی	
مشارکتی		
وظایف نهاد ارزشیابی	اجرای ارزشیابی آموزش عالی دانمارک؛ تدوین روشهای مناسب برای ارزیابی برنامه‌ها؛ هدایت مؤسسات آموزش عالی در جنبه‌های مربوط به ارزشیابی و کنترل کیفیت؛ جمع‌آوری تجربیات ملی و بین‌المللی در مورد ارزشیابی نظام‌های آموزشی و توسعه کیفیت آن و نیز درآمد زایی از طریق انجام ارزشیابی برای متقاضیان دولتی، وزارتخانه، مراجع محلی و سازمان‌های آموزشی	

جدول (۱۶) ساختار ارزشیابی کیفیت در آموزش عالی سوئد

نام کشور		سوئد
نهاد متولی ارزشیابی		نهاد ملی آموزش عالی سوئد (NAHE) تاسیس ۱۹۹۵
فرایند و روش ارزشیابی		<p>- دستیابی به استانداردهای کیفیت، تضمین کیفیت آموزش عالی، تاکید بر کاربرد ارزشیابی درونی و تأکید خاص بر تحلیلی بودن خود-ارزشیابی</p> <p>- ارزشیابی بیرونی (در ترکیب تیم بازدیدکننده که از سوی نهاد ملی تعیین می‌شوند علاوه بر استادان (از سوئد و سایر کشورهای اسکاندیناوی) و روسای دانشگاهی، نمایندگانی از صنعت و نمایندگان از دانشجویان نیز در آن عضویت دارند)،</p> <p>- گزارش دهی (گزارش ارزشیابی بیرونی در سطح عمومی منتشر می‌شود)</p> <p>- پیگیری توسط نهاد ملی (و نه وزارت) به صورت یک ساله و از طریق بازدیدهای نمایندگان نهاد ملی</p> <p>- ارزیابی مواد و برنامه‌های آموزش عالی هر ۶ سال یکبار</p> <p>- ارزشیابی‌ها عمدتاً موسسه محور و تاکید اصلی بر ممیزی دانشگاهی و ارزشیابی نظام تضمین کیفیت در سطح موسسه</p>
مؤلفه‌های ارزشیابی		استخدام استادان بیشتر با مراتب علمی بالاتر، پیشرفت حرفه ای استادان، برنامه ریزی بهتر دوره ها، مشخص نمودن برنامه‌ها و اهداف برای دوره‌ها و برنامه آموزشی جدید، ارائه روشهای جدیدی از آموزش، جلب رضایت بیشتر دانشجویان و ارزیابی تکمیلی دانشجویان، درک دانشجویان از برنامه درسی خود بعد از فارغ التحصیلی، قابلیت استخدام فارغ التحصیلان و درک کارمندان از تحصیلات دانشگاهی و دانش و مهارت‌های فارغ التحصیلان
مدیریت دانشگاهی		دولت سرمایه گذاری همه مراکز آموزش عالی را اعم از دولتی و خصوصی برعهده دارد
نوع مشارکت دولت و مؤسسات	دولتی	- دولت و مجلس ملی سوئد مسئولیت کلی نظارت بر کیفیت آموزش عالی را برعهده دارند - تأمین هزینه‌های کلیه بازمینی‌های کیفیت از طریق نهاد ملی آموزش عالی و از بودجه تعیین شده توسط پارلمان
	خصوصی	- تقبل هزینه تهیه پیش‌نویس گزارش خود ارزشیابی بوسیله مؤسسات آموزش عالی - کلیه دانشگاه‌ها و کالج‌های کشور سوئد ملزم به تقویت کیفی برنامه‌های آموزشی و ارائه گزارشات سالانه از عملکرد خود به دولت می‌باشند
	مشارکتی	- سیاست هیأت امنای ملی بر خود ارزشیابی با مشارکت هم‌تایان ملی و بین‌المللی
وظایف نهاد ارزشیابی		<p>- ارزیابی موضوعات و عناوین برنامه های آموزشی و بررسی برنامه ها</p> <p>- تأیید مدارک اعطا شده و حق اعطاء مدارک علمی</p> <p>- ارزشیابی کیفیت عملکرد مؤسسات آموزش عالی</p>
ملاکهای ممیزی کیفیت		<p>۱. استراتژیهای ارتقای کیفیت در موسسه ۲. رهبری و مدیریت موسسه ۳. همکاری موسسه با ذینفعان دیگر آموزش عالی ۴. درگیری اعضای موسسه در ارتقای کیفیت ۵. یکپارچگی فرایندهای ارتقای کیفیت با سایر فعالیتهای موسسه ۶. چرخه ارزشیابی و پیگیری ۷. ارتباط با نهادهای حرفه ای بیرونی</p>
انواع روشهای ارزشیابی		ارزشیابی ملی از رشته‌ها و برنامه های حرفه ای - ممیزی کیفیت در سطح مؤسسات - مجوز دهی به مؤسسات و تعیین سطح آنها از حیث احراز عنوان دانشگاه-ارزشیابی های ملی دیگر از جنبه های خاص کیفیت در آموزش عالی

جدول (۱۷) ساختار ارزشیابی کیفیت در آموزش عالی سوئیس

نام کشور	سوئیس
نهاد متولی ارزشیابی	- کنفرانس دانشگاه‌های سوئیس (SUC) تاسیس ۲۰۰۰ - مرکز اعتبارسنجی و تضمین کیفیت دانشگاه‌های سوئیس (OAQ)
فرایند و روش ارزشیابی	- خود ارزیابی - ارزیابی بیرونی - اعتبارسنجی و تصمیم‌گیری - در رویه های ارزیابی کیفیت، موسسه تصمیم خود را جدا از تصمیم نهایی می‌داند. بررسی رویه‌ها توسط یک نهاد تضمین کیفیت مستقل انجام می‌شود، اما تصمیم نهایی در مورد ارزیابی های کیفیت توسط مقامات دولتی اتخاذ می‌شود
معیارها و استانداردهای ارزشیابی	- مؤسسات علمی باید دارای مأموریتی باشند که به صورت یک جمله بیان شده و در برگزیده فعالیت‌های آموزشی و پژوهشی و بیان‌کننده موقعیت مؤسسه در بافت علمی و اجتماعی باشد. - فرایند تصمیم‌سازی، صلاحیت‌ها و مسئولیت‌ها مشخص باشد. - مشارکت اعضای هیأت علمی در فرایند تصمیم‌سازی در خصوص تدریس و تحقیق آشکار باشد. مشارکت دانشجویان در فرایند تصمیم‌سازی و مسائل مربوط به آموزش و امکان ارائه عقاید نیز مشخص شده باشد. - مؤسسه دارای برنامه توسعه منابع انسانی، ساختار و منابع سرمایه‌ای باشد و ابزارهای مادی برای افزایش امکان رسیدن به اهداف مطابق با برنامه استراتژیک باشد. - منابع مالی به صورت روشن بیان شود و اختیار مؤسسه به تصمیم‌گیری درباره تدریس و تحقیق محدود نشود. - مؤسسه دارای سیستم تضمین کیفیت باشد. - مؤسسه دارای کمیته‌ای جهت پاسخ به سؤالات مربوط به برابری جنسی و وجود شرایطی برای دسترسی به چنین کمیته‌ای باشد.
ساختار ارزشیابی	- نظام اعتبارسنجی داوطلبانه مطابق با موافقت نامه بین دولت و دانشگاهها - اعتبارسنجی بر مبنای استانداردهایی صورت می‌گیرد که به وسیله مرکز تضمین کیفیت تدوین شده است

جدول (۱۸) ساختار ارزشیابی کیفیت در آموزش عالی فنلاند

نام کشور	فنلاند
فرایند و روش ارزشیابی	- ارزیابی درونی - ارزیابی بیرونی - اعتبارسنجی (بهبود و ارزیابی کیفیت ارزشیابی در فنلاند، مهمتر از اعتبارسنجی است) - اعتبارسنجی دانشگاه‌های فنلاند صرفاً به ارزیابی هایی که ماهیت رسمی دارند، مرتبط است
مدیریت دانشگاهی	- تأمین منابع مالی آموزش عالی توسط دولت و کنترل و نظارت وزارت آموزش بر آن کلیه دانشگاهها دولتی و در امور داخلی خود مستقل
نوع مشارکت	دولتی
	خصوصی
	- دارای ساختار غیردولتی

نام کشور		فنلاند
دولت و مؤسسات	مشارکتی	
سطوح ارزشیابی		
ارزشیابی موسسه، ارزشیابی برنامه، ارزشیابی رشته‌ها و موضوعات		
<p>کمک به مؤسسات آموزش عالی و وزارت آموزش در ارزیابی هدایت ارزشیابی‌ها برای اعتبارسنجی دانشگاه‌های صنعتی سازماندهی ارزشیابی فعالیتهای مؤسسات آموزش عالی و ارزشیابی های مرتبط با خط مشی آموزش عالی</p> <p>آغاز نمودن ارزشیابیهای آموزش عالی و ارتقای توسعه آنها</p> <p>توسعه مشارکت و همکاری بین المللی در زمینه ارزشیابی آموزشی و ارتقای پژوهشها و تحقیقات</p> <p>ارزشیابی و پذیرش دوره های حرفه ای پیشنهاد شده توسط مؤسسات آموزش عالی</p> <p>گردآوری اطلاعات مربوط به اقدامات ارزشیابی فنلاند و دیگر کشورها در یک پایگاه اطلاعاتی.</p>		
وظایف نهاد ارزشیابی		

جدول (۱۹) نظام ساختار ارزشیابی کیفیت در آموزش عالی نروژ

نام کشور	نروژ
نهاد متولی ارزشیابی	- نهاد نروژی تضمین کیفیت در آموزش عالی (NOKUT) تاسیس ۲۰۰۲
فرایند و روش ارزشیابی	<p>۱. خود ارزشیابی در موسسه با تاکید بر فرهنگ ارزشیابی مشارکتی و سهیم شدن همه ذینفعان موسسه و بویژه نقش دانشجویان در ارزشیابی تدریس</p> <p>۲. ارزشیابی بیرونی توسط همگان تعیین شده از سوی نهاد نروژی تضمین کیفیت و بر مبنای معیارهای ارائه شده توسط آن</p> <p>۳. تصمیم گیری و ابلاغ توصیه ها</p> <p>۴. پیگیری اجرای پیشنهادها از طریق بازدیدهای مجدد دوره ای</p> <p>- اجرای هر ۶ سال یکبار ارزیابی</p> <p>-تاکید بر کاربردهای بیرونی ارزشیابی و اعتبار سنجی و البته مبتنی بر نظام درونی تضمین کیفیت مؤسسات</p>
معیارهای ارزشیابی	<p>- تلفیق تضمین کیفیت در فعالیت راهبردی موسسه</p> <p>- اهداف تعریف شده موسسه به منظور عملکرد موسسه با کیفیت آموزشی</p> <p>- ارتباط کیفیت عملکرد با رهبری و مدیریت در تمامی سطوح</p> <p>- سازماندهی کیفیت عملکرد</p> <p>- جمعآوری و سازماندهی اطلاعات به دست آمده از ارزشیابی‌ها و سایر منابع اطلاعات</p> <p>- تجزیه و تحلیل اطلاعات و ارزیابی حصول اهداف</p> <p>- استفاده موسسه از نتایج کار به دست آمده از کیفیت عملکرد به عنوان مبنای برای تصمیم‌گیری و اقداماتی که در تضمین و توسعه کیفیت آموزشی مورد هدف میباشد.</p> <p>- روشن نمودن اینکه چگونه کیفیت عملکرد به مدیریت منابع و الویت‌ها در موسسه کمک می‌نماید(منابع انسانی، زیر ساخت، خدمات)</p> <p>- مشارکت فعال دانشجویان در کیفیت عملکرد و تمرکز موسسه روی کل محیط یادگیری</p> <p>- گزارش سالانه به هیئت مدیره موسسه، ارائه پیشنهاد ارزیابی کیفیت آموزشی جامع و منسجم</p>

نام کشور	نروژ
	و بازبینی طرح‌ها و اقدامات به منظور بهبود مداوم عملکرد
وظایف شورای ارزشیابی	<p>۱. ارزشیابی نظامهای کیفیت مؤسسات براساس الزامات قانونی وزارتی و معیارهای ارائه شده</p> <p>۲. اعتبار سنجی همه مؤسسات آموزش عالی و نیز برنامه‌ها و رشته‌ها در نروژ بر مبنای استانداردهای قانونی و معیارهای ارائه شده</p> <p>۳. به رسمیت شناختن همه آزمونها و مدارک در مؤسسات خصوصی آموزش عالی</p> <p>۴. بازنگری در اعتبار سنجی های قبلی</p> <p>۵. ارزشیابی های موردی کیفیت در آموزش عالی حسب نظر وزارت یا ابتکار خود نهاد تضمین کیفیت آموزش عالی نروژ</p> <p>۶. به رسمیت شناختن کلیه مدارک خارجی و توافق نامه های بین المللی در عرصه آموزش عالی</p> <p>۷. نمایندگی ملی در تعاملات منطقه ای و بین المللی</p>
ساختار ارزشیابی	- مستقل در چارچوب قانون اعتبار سنجی یک فرایند فراگیر و اجباری

جدول (۲۰) ساختار ارزشیابی کیفیت در آموزش عالی مجارستان

نام کشور	مجارستان
نام مؤسسه متولی	کمیته ملی اعتبارسنجی (Hungarian Accreditation Committee)
اهداف	سنجش کیفیت با اهداف بازرسی، کنترل و حمایت
فرایند و روش	ابتدا مؤسسه‌ها به خود-ارزیابی پرداخته و یک تیم بیرونی برای اعتباردهی و نظارت بیرونی تشکیل شده و به بازدید مؤسسه‌ها می‌پردازند. در اکتبر سال ۱۹۹۴ کمیته ملی اعتبارسنجی، کمیته حرفه‌ای اعتبارسنجی را تشکیل داد که وظیفه این کمیته، سازماندهی اعتبارسنجی مؤسسه‌ها، انتصاب اعضای کمیته نظارت، بررسی و تجزیه و تحلیل گزارش بازدیدهای بیرونی بود.
سطوح	برنامه *
	مؤسسه *
ساختار نظام ارزشیابی در آموزش عالی	<p>تصویب و تأیید برنامه‌های دوره‌های دکتری و تصمیم‌گیری در خصوص ادامه اجرای برنامه‌ها در مؤسسه‌های آموزش عالی؛</p> <p>ارزشیابی سطح کیفی فعالیت‌های آموزشی و علمی مؤسسه‌های خصوصی؛</p> <p>ارائه گزارش اعتبارسنجی دانشگاه‌ها به وزارت آموزش عالی؛</p> <p>بررسی و اعلام در نظر در خصوص تأسیس دانشگاه‌های خارجی در مجارستان؛</p> <p>بررسی و اعلام در نظر در خصوص برنامه‌های آموزشی منتهی به مدرک.</p>
مؤلفه‌های ارزیابی	فرایند مدیریت / سازماندهی / تأمین منابع و نیروی انسانی / ارتباط با محیط
مالکیت	دولتی *
	خصوصی
	اشتراکی

ج: قاره آمریکا

جدول (۲۱) ساختار ارزشیابی کیفیت در آموزش عالی ایلات متحده امریکا

ایالات متحده امریکا	نام کشور
<p>- شورای اعتبارسنجی آموزش عالی در سطح ملی (CHEA)</p> <p>-انجمنهای منطقه‌ای ۶گانه:</p> <p>انجمن مدارس و کالج‌های ایالات مرکزی (MSACHA)</p> <p>انجمن مرکزی شمالی (NCA)</p> <p>انجمن مدارس و کالج‌های نیوانگلند (NEASC)</p> <p>انجمن مدارس و کالج‌های شمال غرب (NWCCU)</p> <p>انجمن مدارس و کالج‌های جنوبی (SACS)</p> <p>انجمن مدارس و کالج‌های غربی (WASC)</p>	<p>نهاد متولی ارزشیابی</p>
<p>- رهبری ملی در شناسایی و اظهارنظر درباره مسائل موجود در تضمین کیفیت</p> <p>- مورد بررسی قرار دادن موضوعات مهم و مرتبط با اعتبارسنجی</p> <p>- اجرای پروژه‌های مرتبط و ایجاد نوآوری در جهت تقویت اعتبارسنجی و نقش آن در خدمت به نیازهای جامعه</p> <p>- برگزاری همایش‌ها و جلسات تخصصی</p> <p>- ارائه خدمات مشاوره‌ای</p> <p>- پایگاه اطلاعاتی مؤسسات و برنامه‌های اعتبارسنجی شده و هیئت‌های اعتبارسنجی و تضمین کیفیت</p>	<p>اهداف</p>
<p>- اعتبارسنجی با تأکید خود-ارزیابی و ارزیابی بیرونی</p>	<p>فرایند و روش ارزشیابی</p>
+	موسسه
+	برنامه
<p>اهداف و برنامه ریزی، مدیریت، دانشجویان، برنامه‌های آموزشی، هیأت علمی و کارکنان، خدمات و حمایت‌های علمی برای دانشجویان، منابع مالی</p>	<p>مؤلفه‌های ارزشیابی</p>
غیردولتی	ساختار مدیریتی

جدول (۲۲) ساختار ارزشیابی کیفیت در آموزش عالی کانادا

کانادا	نام کشور
اتحادیه دانشگاه‌ها و کالج‌های کانادا (AUCC)	نهاد متولی ارزشیابی
<p>- خود ارزیابی</p> <p>- ارزیابی بیرونی</p>	<p>فرایند و روش ارزشیابی</p>
+	موسسه
+	برنامه
در سطح خرد هر دانشگاه معیارهای خود را دارد و مستقل عمل می‌کند و در سطح کلان دانشگاه	مؤلفه‌های ارزشیابی

نام کشور	کانادا
	<p>های عضو AUCC موظف به رعایت اصول تضمین کیفیت به شرح زیر هستند:</p> <p>اصل اول: تضمین از کیفیت و بهبود کیفیت</p> <p>مؤسسه؛ خطمشی رسمی، مصوب و شفاف برای کیفیت و بهبود مداوم در همه برنامه‌های دانشگاهی خود را داراست.</p> <p>مؤسسه به الزامات کیفیت التزام دارد. این الزامات از سوی نهادهای استانی یا منطقه‌ای مسئول و مشروح در زمینه تضمین کیفیت و با مشارکت خود مؤسسه، اعلام می‌شود.</p> <p>مسئولیت پیگیری و اجرای فرایندهای اطمینان از کیفیت در درون مؤسسه و نیز مسئولیت اقدامات لازم برای کاربست توصیه‌های برآمده از ارزیابی بیرونی، در سطح مؤسسه تعیین و به وضوح مشخص شده است.</p> <p>رویه‌های قانون‌مندی برای بازدید از نحوه اجرای سیاست‌های تضمین کیفیت و فرایندهای مرتبط با آن، مشخص شده است.</p> <p>اصل دوم: گستره و فراوانی بازدیدها</p> <p>تضمین کیفیت همه برنامه‌های جاری و یا طراحی شده برای اجرا را دربرمی‌گیرد.</p> <p>تضمین کیفیت همه دوره‌های آموزش عالی (زیرلیسانس تا تحصیلات تکمیلی) را پوشش می‌دهد.</p> <p>اطمینان از کیفیت برنامه‌ها حضور و غیرحضور در سطح ملی و بین‌المللی را شامل می‌شود.</p> <p>سازوکارهای مناسبی برای بازدید از برنامه‌های بین‌رشته‌ای وجود دارد.</p> <p>تمام ابعاد بازدید از برنامه‌ها در قالب یک چرخه قانونی مشخص شده است.</p> <p>اصل سوم: مشخصات کلیدی ارزشیابی</p> <p>سنجش کیفیت مبتنی بر خودارزشیابی به علاوه بازدید همگنان بیرونی است.</p> <p>درگیری خبرگان بیرونی رشته‌های تخصصی به عنوان یکی از عناصر اساسی تضمین کیفیت است.</p> <p>همه ذی‌نفعان (اعم از درون مؤسسه و بیرون از آن) در فرایند تضمین کیفیت نقش دارند شامل دانشجویان، هیأت علمی، مدیریت مؤسسه و مخاطبان و نمایندگان سطح اجتماع.</p> <p>مؤسسه در تعیین استانداردهای نظام اعتبارسنجی مشارکت دارد.</p> <p>اصل چهارم: اطلاع‌رسانی عمومی</p> <p>اصول راهنمای مربوط به فرایندهای تضمین کیفیت در سطح عموم منتشر می‌شود.</p> <p>برای رعایت دو اصل شفافیت و پاسخگویی، گزارش‌ها و نتایج سنجش کیفیت به صورت عمومی انتشار می‌یابد.</p> <p>خطمشی‌ها و فرایندها و تقویم ارزیابی آموزش عالی در معرض اطلاع و آگاهی همه ذی‌نفعان شامل درون مؤسسه و بیرون آن از جمله دولت و عموم جامعه قرار دارد.</p>
ساختار مدیریتی	ایالتی

د: قاره آفریقا

جدول (۲۳) ساختار ارزشیابی کیفیت در آموزش عالی کشورهای منطقه آفریقا

نام کشور	کشورهای منطقه آفریقا
نهاد متولی ارزشیابی	هر کشور نهاد خاص خود را دارد که از آفریقای جنوبی (CHE) الگوبرداری می‌نماید.
اهداف	استقرار نظام آموزش عالی با کیفیت بالا از طریق بهبود کیفیت در سطح مؤسسه و با تأکید بر اهداف ترویجی، فرهنگ‌سازی و ظرفیت‌سازی از طریق آموزش و تحقیق
فرایند و روش ارزشیابی	- خود ارزشیابی - ارزیابی بیرونی
سطوح	مؤسسه +
	برنامه +
مؤلفه‌های ارزشیابی	اهداف، برنامه‌ریزی ارزشیابی، / برنامه‌های آموزشی، منابع / کتابخانه، منابع فیزیکی و / تکنولوژیکی، کمیت و کیفیت / کارکنان، کمیت و کیفیت / دانشجویان، ارتباط با صنعت، سازوکارهای تضمین کیفیت و منابع مالی
ساختار مدیریتی	در اکثر کشورها دولتی

بنابراین در جمع‌بندی یافته‌های حاصل از پژوهش، در پاسخ به سؤال سوم باید گفت:

جدول (۲۴) جمع‌بندی یافته‌ها

مؤلفه رویکرد مورد اجرا	یافته‌ها
الگوی مورد استفاده	- اکثر نظام‌های آموزش عالی الگوی اعتبارسنجی (و ممیزی کیفیت) را در اولویت اول خود دارند
فرایند ارزشیابی کیفیت	- در کاربرد این الگو مراحل اول و دوم آن یعنی ارزشیابی درونی و ارزشیابی بیرونی در اولویت اقدام قرار دارند؛ هرچند که ممکن است انجام دو مرحله لزوماً به اعتبارسنجی منجر نشود.
سطح انجام ارزشیابی	- ارزیابی درونی به عنوان مبنای تضمین کیفیت از اجماع جهانی برخوردار است. - اعتبارسنجی در سطح مؤسسه و برنامه در اولویت اجرا هستند
مبانی قضاوت	- مهمترین معیار کیفیت در ارزیابی: تناسب عملکرد با مأموریت و اهداف می‌باشد و در مرحله دوم استانداردهای از پیش توافق شده قرار دارند. - اعضای تیم هیات هم‌تایان در ارزشیابی بیرونی، هم‌تایان تخصصی در حوزه مورد ارزشیابی و متخصصان حوزه ارزشیابی کیفیت می‌باشند.

با توجه به دانش و تجربیات ملی و بین‌المللی و الهام از ارزش‌ها، ساختار و چارچوب دانشگاه آزاد اسلامی رویکرد مناسب ارزشیابی کیفیت در این نظام شامل

چرخه جامع ارزشیابی کیفیت یعنی ارزشیابی درونی، ارزشیابی بیرونی و اعتبارسنجی می‌باشد. سطح انجام این چرخه از گروه آموزشی شروع شده و به دانشکده، دانشگاه و سازمان مرکزی دانشگاه آزاد ختم می‌شود.

ارزیابی درونی: ارزشیابی درونی می‌تواند با دو فرایند مشخص انجام شود: ارزیابی درونی مشارکتی، ارزیابی درونی مدیریتی، که استفاده از هر کدام از آنها به پیشینه نظام مورد ارزشیابی، بلوغ سیستم و نظام‌های تشویقی و ترغیبی در سطح کلان سیستم، وابسته می‌باشد.

فرایند اجرایی: فرایند اجرایی با چشم‌اندازی آینده‌نگر و عمل‌گرا در سه مرحله و ۱۳ گام به شرح زیر انجام می‌شود:

جدول (۲۵) ۱۳ گام فرایند اجرایی

۱- آشنا کردن اعضای گروه‌های آموزشی با فلسفه و هدف ارزشیابی درونی ۲- تشکیل کمیته ارزشیابی درونی و تقسیم کار بین اعضا ۳- تصریح و شفاف‌سازی اهداف ۴- تعریف و تدوین عوامل ۵- تعریف و تدوین ملاکها ۶- تعریف و تدوین نشانگرها و معیارهای قضاوت ۷- مشخص کردن داده‌ها مورد نیاز جهت سنجش نشانگرها ۸- طراحی و تدوین ابزارهای اندازه‌گیری جهت گردآوری داده‌ها	مرحله برنامه‌ریزی (پیش از اجرا)
۹- گردآوری داده‌ها ۱۰- تجزیه و تحلیل داده‌ها ۱۱- تهیه و تدوین گزارش مقدماتی ارزشیابی و توزیع بین کلیه اعضای گروه ۱۲- تهیه و تدوین گزارش نهایی ارزشیابی درونی	مرحله اجرا
۱۳- برنامه‌ریزی برای بکارگیری نتایج حاصل از انجام ارزشیابی و عملی نمودن پیشنهادات ارائه شده	مرحله عمل و پیگیری

ارزیابی بیرونی: ارزشیابی بیرونی در قالب الگوی اعتبارسنجی، دومین گام آن محسوب می‌شود. در این فرایند چهار فعالیت مشخص انجام می‌شود: ۱- تشکیل هیأت هم‌تایان ۲- تجزیه و تحلیل گزارش ارزشیابی درونی ۳- بازدید از محل ۴- تهیه گزارش ارزشیابی بیرونی.

فرایند اجرایی:

۱. تشکیل کمیته ارزیابی بیرونی؛
۲. تدوین چهارچوب و دستورالعمل برای اجرای ارزیابی بیرونی؛
۳. مطالعه و بررسی گزارش ارزیابی درونی و تحلیل آن؛
۴. تعیین و تصویب استانداردها، یا مجموعه‌ای از الزامات و یا تصریح و تدوین مجموعه اهداف مستند، عملیاتی و قابل سنجش متناسب با اهداف ارزشیابی؛
۵. تشکیل هیأت همگنان و آشنا ساختن این هیأت با فرایند اجرای ارزیابی بیرونی؛
۶. جلسه قبل از بازدید تیم ارزیابی بیرونی و توافق بر سر چهارچوب و نحوه انجام ارزیابی بیرونی؛
۷. بازدید هیأت همگنان از واحد مورد نظر؛
- ۱-۷- جلسه با کمیته راهبری ارزیابی درونی
- ۲-۷- جلسه با اعضاء هیأت علمی
- ۳-۷- جلسه با منتخبی از دانشجویان (نمونه باید معرف کلیه دانشجویان حاضر به تفکیک مقاطع دایر باشد)
- ۴-۷- جلسه با منتخبی از دانش‌آموختگان (نمونه باید معرف کلیه دانش‌آموختگان به تفکیک مقاطع دایر باشد)
- ۵-۷- جلسه با کارفرمایان و گیرندگان خدمت واحد مورد ارزیابی از دو بعد دانش‌آموختگان - ارائه خدمات تخصصی
- ۶-۷- مشاهده محیط آموزشی و پژوهشی و بازدید اعضاء از امکانات و تجهیزات در اختیار واحد
- ۷-۷- جلسه پایانی با مدیر واحد و کمیته ارزیابی درونی
۸. تهیه و تدوین پیش‌نویس گزارش ارزیابی بیرونی و ارسال برای تأیید توسط واحد مورد ارزیابی و بازبینی توسط کمیته ارزیابی بیرونی
۹. تهیه و تدوین گزارش ارزیابی بیرونی؛ که انتظار می‌رود گزارش مذکور:
 - ۱-۹- بر اساس تجزیه و تحلیل گزارش ارزیابی درونی و نتایج بازدید از محل باشد،
 - ۲-۹- پیشنهاداتی عملی، مفید و صریح ارائه نماید.

۳-۹- نقطه شروع قابل قبولی برای فعالیت‌هایی که باید پیگیری شوند، باشد.

۱۰- برنامه‌ریزی و پیگیری.

اعتبارسنجی: معمول‌ترین و گسترده‌ترین رویکرد مورد استفاده برای تضمین کیفیت است. اعتبارسنجی ضمن این که مبتنی بر روش‌های سنجش و ارزشیابی است، به قضاوت صریح در خصوص میزان تحقق استانداردهای خاص توسط یک برنامه یا مؤسسه نیز می‌پردازد. مبنای قضاوت می‌تواند مجموعه‌ای از استانداردهای حداقلی، استانداردهای حداکثری/ تعالی و یا مأموریت و اهداف مؤسسه یا برنامه باشند.

فرایند اجرایی:

۱. اجرای ارزیابی درونی؛

۲. تدوین گزارش ارزیابی درونی؛

۳. اجرای ارزیابی بیرونی:

۱-۳- مرور هیأت همگان،

۲-۳- بازدید از محل،

۳-۳- تدوین گزارش ارزیابی بیرونی؛

۴. بازنگری گزارش ارزیابی بیرونی به وسیله یک هیأت عالی ارزشیابی بیرونی؛

۵. تدوین گزارش نهایی و انتشار آن.

نتیجه‌گیری

دانشگاه آزاد اسلامی بایستی زمینه استقرار نظام ارزشیابی جامع را برای تضمین کیفیت خود فراهم سازد. بر اساس دانش و تجربیات بین‌المللی می‌توان ۱۲ مؤلفه را برای نظام ارزشیابی و تضمین کیفیت دانشگاه آزاد اسلامی به شرح جدول زیر برشمرد:

جدول (۲۶) مؤلفه‌های ۱۲ گانه نظام ارزشیابی و تضمین کیفیت پیشنهادی برای دانشگاه آزاد اسلامی

ردیف	مؤلفه‌های نظام تضمین کیفیت	اقدام‌هایی که باید انجام شود
۱	ویژگی و ساختار نهاد ملی	- پیشنهاد تشکیل شورای مرکزی ارزشیابی، ممیزی، اعتبارسنجی و تضمین کیفیت دانشگاه آزاد اسلامی - تدوین اساسنامه شورا و تصویب اساسنامه در مرجع ذیصلاح / هیأت امناء - پیشنهاد تشکیل کمیته‌های ارزشیابی، ممیزی و اعتبارسنجی و انتخاب و انتصاب اعضاء

ردیف	مؤلفه‌های نظام تضمین کیفیت	اقدام‌هایی که باید انجام شود
		<ul style="list-style-type: none"> - پیشنهاد تشکیل کمیسیون‌های اعتبارسنجی و تدوین برنامه کاری شورا - پیشنهاد و ارائه دستورالعمل مشارکت فعال فرهنگستان‌ها و انجمن‌های تخصصی - پیشنهاد تشکیل دفاتر یا مراکز تضمین کیفیت دانشگاهی، تدوین اساسنامه و دستورالعمل‌های آن و تصویب اساسنامه و دستورالعمل دفاتر و مراکز دانشگاهی - استقرار دفاتر یا مراکز تضمین کیفیت در دانشگاه‌ها
۲	اهداف ارزیابی	<ul style="list-style-type: none"> - جلب مشارکت نظام دانشگاهی و اعضای هیأت علمی در تکمیل و استقرار آن - بهبود مستمر و ارتقاء کیفیت - مسئولیت‌پذیری و شفافیت امور - پاسخگویی - عدم انجام فعالیت‌های غیرعلمی و غیرکارشناسی که اهداف مذکور را با شک و تردید مواجه سازد
۳	ساختار و اختیارات درونی مؤسسه یا برنامه	<ul style="list-style-type: none"> - تعیین و تصریح مأموریت و اهداف به عنوان معیار قضاوت - بررسی عملکرد سه سال گذشته بعنوان مبنای قضاوت - تفکیک سطوح پیشنهادات به گروه، دانشکده و دانشگاه، ستاد دانشگاه آزاد - تدوین استانداردهای عمومی ارزیابی در سطح مؤسسه و برنامه - تدوین استانداردهای تخصصی ارزیابی در سطح مؤسسه و برنامه - دادن استقلال و اختیار عمل به سطوح مختلف دانشگاه جهت اجرایی کردن پیشنهادات
۴	کانون تمرکز	<ul style="list-style-type: none"> - آموزش - پژوهش - خدمات تخصصی - نتایج و پیامدها - پژوهش و خدمات تخصصی - ارتباط با صنعت و خدمات - یکپارچگی و انسجام مؤلفه‌های اصلی آموزش و پژوهش و خدمات تخصصی
۵	موضوع	<ul style="list-style-type: none"> - گروه‌های آموزشی - تلفیقی از برنامه و مؤسسه - هیأت علمی، دوره و برنامه درسی، دانشجویان، مدیریت، امکانات و تجهیزات پژوهش، فرایند تدریس-یادگیری، دانش آموختگان، رسالت و اهداف - تفکیک سطوح ارزیابی و انجام ارزیابی در دو سطح: مؤسسه و برنامه به صورت مستقل - تأکید بر حیطه‌ها یا منابع مشترک مورد استفاده سطوح مختلف نظام - تأکید بیشتر بر نتایج و پیامدها - روابط و ارتباطات برون‌گروهی و بین‌المللی
۶	چگونگی انجام ارزیابی	<ul style="list-style-type: none"> - ارزیابی درونی مشارکتی - ارزیابی درونی مدیریتی - ارزیابی بیرونی مبتنی بر هیأت‌های همگنان و متخصصان حوزه مربوطه

ردیف	مؤلفه‌های نظام تضمین کیفیت	اقدام‌هایی که باید انجام شود
		<ul style="list-style-type: none"> - کمک مالی جهت انجام ارزیابی درونی و بیرونی - اعتبارسنجی و پیگیری - فرا - ارزیابی - پیمایش‌های فارغ‌التحصیلان و ردیابی دانش‌آموختگان - در نظر گرفتن سایر مشوق‌ها از جمله امتیاز پژوهشی
۷	ترکیب تیم ارزیابی	<ul style="list-style-type: none"> - در ارزیابی درونی اعضاء هیأت علمی سطوح مختلف و در صورت امکان یک نفر مشاور یا همکار در حوزه‌های ارزشیابی و علوم تربیتی - در ارزیابی بیرونی متخصصان موضوع یا رشته مورد ارزیابی، نماینده فرهنگستان یا انجمن علمی در رشته مربوطه، متخصصین آموزش عالی و ارزشیابی آموزشی و نماینده سازمان متولی امر ارزشیابی - استفاده از افراد صاحب نظر موضوعی از دانشگاه‌های خارجی معتبر - استفاده از افراد صاحب نظر در حوزه ارزشیابی کیفیت در آموزش عالی از سازمان‌ها، مراکز و نهادهای ملی و بین‌المللی اعتبارسنجی - برگزاری دوره‌های آموزشی و مشترک برای کمیسیون‌ها و هیأت‌های ارزیابی بیرونی با مشارکت مراکز، سازمان‌ها و نهادهای ملی و بین‌المللی اعتبارسنجی
۸	چارچوب‌ها و دستورالعمل‌ها	<ul style="list-style-type: none"> - تدوین آئین‌نامه ارزیابی درونی، ارزیابی بیرونی و اعتبارسنجی و مصوب کردن آن - اساسنامه تشکیل دفاتر یا مراکز تضمین کیفیت دانشگاهی - اساسنامه شورای مرکزی ارزشیابی، اعتبارسنجی و تضمین کیفیت - تخصیص، توزیع و هزینه کردن بودجه ارزیابی - چارچوب و دستورالعمل برای کاربست یافته‌های ارزیابی درونی بیرونی - تصویب اساسنامه شورای مرکزی و دفاتر یا مراکز تضمین کیفیت دانشگاهی
۹	معیارها و استانداردها	<ul style="list-style-type: none"> - مأموریت و اهداف نظام مورد ارزیابی - آئین‌نامه‌ها، مقررات و میانگین عملکرد سه سال گذشته - تدوین استانداردها یا الزامات عمومی ارزیابی در سطح مؤسسه و برنامه - تدوین استانداردها یا الزامات تخصصی ارزیابی در سطوح مؤسسه و برنامه - تدوین استانداردها یا الزامات در خصوص عوامل پیشنهادی مورد ارزیابی
۱۰	مراجع و منابع تهیه اطلاعات	<ul style="list-style-type: none"> - گزارش‌های ارزیابی درونی و بیرونی - تدوین گزارش نتایج و پیشنهادات حاصله از انجام ارزیابی درونی و بیرونی - تدوین نرم افزار گزارش گیری ارزیابی درونی و بیرونی - گزارش‌های ارزشیابی کلان عملکرد دانشگاه آزاد
۱۱	چگونگی گزارش ارزیابی	<ul style="list-style-type: none"> - گزارش ارزیابی درونی: محرمانه و غیر قابل انتشار - گزارش ارزیابی بیرونی: محرمانه و با نظر گروه، دانشکده یا دانشگاه مربوطه قابلیت انتشار در سطح حوزه‌های تصمیم‌ساز و سیاستگذار دانشگاه آزاد اسلامی - انجام فعالیت‌های آموزشی و ترویجی جهت فرهنگ‌سازی برای انتشار گزارش‌ها جهت اطلاع عمومی در سه حوزه ارزیابی درونی، ارزیابی بیرونی و اعتبارسنجی و ارزشیابی کلان عملکرد دانشگاه آزاد اسلامی

ردیف	مؤلفه‌های نظام تضمین کیفیت	اقدام‌هایی که باید انجام شود
۱۲	چگونگی پیگیری و نتایج ارزیابی	<p>- پیگیری، تدوین و اخذ گزارش ارزیابی درونی براساس تفاهم نامه پیشنهادی</p> <p>- بررسی مرحله‌ای گزارش‌های ارزیابی درونی و ارائه بازخورد.</p> <p>- مکاتبه رسمی و ابلاغ رسمی به واحدهای دانشگاهی جهت برنامه‌ریزی برای کاربست نتایج و یافته‌ها و ارائه چارچوب عملیاتی کردن پیشنهادها</p> <p>- مشارکت مستقیم در تدوین گزارش ارزیابی بیرونی</p> <p>- مکاتبه و درخواست رسمی جهت ارائه گزارش اقدام‌های انجام شده در راستای کاربست یافته‌ها</p> <p>- ارائه سازوکارهایی جهت استفاده از نتایج ارزیابی در برنامه‌ریزی توسعه و بهبود واحد</p> <p>- ارائه سازوکارهای تشویقی و در صورت لزوم تنبیهی جهت تدوین گزارش ارزیابی و استفاده از آن در مدیریت و برنامه‌ریزی واحد</p> <p>- تأثیر عینی ارزیابی بر منابع، امکانات یا ارائه کمک‌های فوق برنامه به واحدها</p>

بنابراین پیشنهادهای مشخص این پژوهش عبارت‌اند از:

- طراحی، تدوین و تصویب رویه‌ها، قوانین، آئین نامه‌ها و تمهیدات قانونی ارزشیابی و اعتبارسنجی دانشگاه آزاد اسلامی با رویکرد ملی در مراجع قانونی؛
- تشکیل شورای مرکزی ارزشیابی، ممیزی، اعتبارسنجی و تضمین کیفیت دانشگاه آزاد اسلامی؛
- فعال کردن زیر کمیته‌های شورا و جلب مشارکت فعال فرهنگستان‌ها و انجمن‌های علمی از طریق اتخاذ رویه‌ها و تمهیدات قانونی؛
- طراحی و تدوین برنامه‌های کوتاه مدت و میان مدت ارزشیابی کیفیت در سطوح ستاد و صف دانشگاه آزاد اسلامی؛
- تشکیل مراکز یا دفاتر ارزشیابی و تضمین کیفیت در کلیه واحدهای دانشگاهی تابعه دانشگاه آزاد اسلامی؛
- راه‌اندازی دوره‌های آموزشی تخصصی یا تحصیلات تکمیلی در حوزه ارزشیابی، اعتبارسنجی و تضمین کیفیت در آموزش عالی با چشم اندازی بلند مدت به تربیت نیروی انسانی متخصص برای حوزه‌های ستاد و صف دانشگاه آزاد اسلامی؛
- در نظر گرفتن ردیف اعتباری مشخص برای اجرا و کاربست یافته‌های برنامه‌های ارزشیابی و اعتبارسنجی در دانشگاه آزاد اسلامی؛
- توجه به انجام ارزشیابی در دو سطح خرد و کلان بطور همزمان در سطوح مؤسسه‌ای و برنامه‌ای؛

- حرکت به سمت ایجاد شبکه‌های تضمین کیفیت در واحدهای دانشگاهی و مؤسسات تابعه دانشگاه برحسب منطقه جغرافیایی یا هم‌سنخ بودن از حیث رشته‌ها و برنامه‌های آموزشی منجر به مدرک و برنامه‌ها و مأموریت‌های پژوهشی. در جهت تحقق و عملی شدن این پیشنهادات لازم است که در برنامه کلان توسعه دانشگاه آزاد به صورت خاص موارد مذکور مورد توجه قرار گرفته و در آن روش‌های ارزیابی میزان تحقق اهداف برنامه پیشنهادی جهت استقرار نظام جامع ارزشیابی و تضمین کیفیت دانشگاه آزاد مشخص شود.

تقدیر و تشکر: از زحمات همکاران محترم در طرح پژوهشی که این مقاله حاصل از آن است خانم‌ها مختاریان، اسحاقی، کرم‌زاده، زمانی و صادقی تقدیر و تشکر می‌نمایم

منابع

- ابیلی، خدایار. (۱۳۷۶). ارزشیابی ماهیت نظارت و ارزیابی جاری در آموزش عالی کشور. مجموعه مقالات نخستین سمینار آموزش عالی در ایران (جلد دوم). به کوشش محمد مهدی فرقانی. تهران: دانشگاه علامه طباطبائی. ص ۳۳۱-۳۴۶.
- بازرگان، عباس. (۱۳۷۴). «ارزیابی درونی و کاربرد آن در بهبود مستمر کیفیت آموزش عالی». فصلنامه پژوهش و برنامه‌ریزی در آموزش عالی. سال دوم. ش ۳ و ۴.
- بازرگان، عباس. (۱۳۷۶). «کیفیت و ارزیابی آن در آموزش عالی: نگاهی به تجربه‌های ملی و بین‌المللی»، مجموعه مقالات نخستین سمینار آموزش عالی ایران، تهران: انتشارات علامه طباطبائی.
- بازرگان، عباس. (۱۳۷۸). ارزشیابی آموزشی: مفاهیم، الگوها و فرایند عملیاتی. تهران: انتشارات سمت.
- بازرگان، عباس؛ فتح‌آبادی، جلیل وعین‌الهی، بهرام. (۱۳۷۹). «رویکرد مناسب ارزیابی درونی برای ارتقاء کیفیت گروه‌های آموزشی در دانشگاه‌های علوم پزشکی». مجله روانشناسی و علوم تربیتی (دانشگاه تهران). سال پنجم (۲). ص ۷-۲۶.
- بازرگان، عباس. (۱۳۸۰). ارزشیابی آموزشی. تهران: سمت.
- بازرگان، عباس. (۱۳۸۱). ارزشیابی آموزشی: مفاهیم، الگوها و فرایند عملیاتی. چاپ دوم. تهران: سمت.
- بازرگان، عباس. (۱۳۸۲). «ظرفیت‌سازی برای ارزیابی و ارتقاء کیفیت نظام آموزش عالی: تجربه‌های بین‌المللی». فصلنامه مجلس و پژوهش (سال دهم، شماره ۴۱). تهران: مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی. ص ۱۴۱-۱۵۸.
- بازرگان، عباس. (۱۳۸۵). ارزشیابی آموزشی: مفاهیم، الگوها و فرایند عملیاتی، تهران: انتشارات سمت.
- باقریان، فاطمه (۱۳۸۳). نظام آموزش عالی کانادا. دایره‌المعارف آموزش عالی (جلد دوم). تهران: بنیاد دانشنامه بزرگ فارسی. (ص ۱۰۸۷-۱۰۸۱)
- بهلولی، محسن. (۱۳۸۳). نظام آموزش عالی امارات متحده عربی. دایره‌المعارف آموزش عالی (جلد دوم)، تهران: بنیاد دانشنامه بزرگ فارسی. ص: ۸۳۶-۸۴۲.

- پورجم، محمد. (۱۳۸۳). ارزیابی درونی کیفیت دوره‌های آموزشی مقطع کاردانی دانشگاه جامع علمی- کاربردی مجتمع آموزش جهاد کشاورزی اصفهان در سال ۱۳۸۳. پایان‌نامه کارشناسی ارشد مدیریت آموزشی. دانشگاه آزاد اسلامی واحد خوراسگان.
- جاودانی، حمید. (۱۳۷۹). نظام آموزش عالی در کشورهای اروپایی. تهران: مؤسسه پژوهش و برنامه‌ریزی آموزش عالی.
- جاودانی، حمید (۱۳۸۳). نظام آموزش عالی سوئیس، دایره‌المعارف آموزش عالی، جلد دوم: بنیاد دانشنامه بزرگ فارسی ص: ۱۰۴۱-۱۰۳۴
- جعفری، پیروش، (۱۳۸۳). نظام آموزش عالی فنلاند، دایره‌المعارف آموزش عالی، جلد دوم، تهران: بنیاد دانشنامه بزرگ فارسی ص: ۱۰۶۹-۱۰۵۸
- حسین پور کاشانی، سعید (۱۳۸۳). نظام آموزش عالی هلند، دایره‌المعارف آموزش عالی، جلد دوم، بنیاد دانشنامه بزرگ فارسی. ص: ۱۱۷۴-۱۱۷۱.
- دانایی فرد، حسن؛ الوانی، سیدمهدی؛ آذر، عادل (۱۳۸۳). "روش‌شناسی پژوهش کیفی در مدیریت: رویکردی جامع". تهران: صفار، اشراقی.
- رحیمی، حسین؛ محمدی، رضا؛ پرند، کورش. (۱۳۸۲). ارزیابی درونی، رویکرد چالش‌برانگیز در نظام آموزش عالی ایران. "مجموعه مقالات چهل و هفتمین نشست رؤسای دانشگاه‌ها و مراکز علمی و تحقیقاتی کشور". تهران: مرکز انتشارات سازمان سنجش آموزش کشور.
- ریگن، چارلز سی (۱۹۸۹). روش تطبیقی فراسوی راهبردهای کمی و کیفی. ترجمه: محمد فاضلی ۱۳۸۸. انتشارات آگاه.
- سالیس ادوارد. مدیریت کیفیت فراگیر در آموزش. ترجمه سیدعلی حقیقی (۱۳۸۰). تهران: هوای تازه، هستان.
- عزیزی، زهره (۱۳۸۰). "بررسی عوامل مرتبط با موفقیت ارزشیابی درونی در گروه‌های آموزشی غیر پزشکی به منظور بهبود کیفیت آموزش عالی. مورد خاص: گروه مهندسی شیمی در یکی از دانشگاه‌های دولتی کشور". پایان‌نامه کارشناسی ارشد مدیریت دولتی (گرایش سیستم‌های اطلاعاتی). دانشکده مدیریت دانشگاه تهران.
- فاضلی، عصمت، (۱۳۸۳). نظام آموزش عالی انگلستان، دایره‌المعارف آموزش عالی، جلد دوم، تهران: بنیاد دانشنامه بزرگ فارسی ص: ۸۴۸- ۸۴۳
- فاضلی، عصمت (۱۳۸۳)، نظام آموزش عالی عربستان سعودی، دایره‌المعارف آموزش عالی (جلد دوم)، تهران: بنیاد دانشنامه بزرگ فارسی، ص: ۱۰۴۶-۱۰۵۱.

فراستخواه، مقصود (۱۳۸۵). "ندوین و ارائه الگویی برای ارزیابی کیفیت و اعتبارسنجی آموزش عالی ایران بر اساس تجارب جهانی و ایرانی". پایان نامه دکتر (به راهنمایی دکتر عباس بازرگان). دانشگاه شهید بهشتی: دانشکده روانشناسی و علوم تربیتی.

فراستخواه، مقصود (۱۳۸۸). دانشگاه ایرانی و مسئله کیفیت، تهران: انتشارات آگاه.

فلیک، اووه (۱۹۵۶). درآمدی بر تحقیق کیفی. ترجمه هادی جلیلی ۱۳۸۷. انتشارات نشر نی.

قهرمانی، محمد (۱۳۸۳). ارزیابی کارایی درونی دوره‌های تحصیلات تکمیلی دانشگاه‌های تحت

پوشش وزارت علوم، تحقیقات و فناوری در سال‌های تحصیلی ۷۴-۱۳۷۳ تا ۷۹-

۱۳۷۸. دانشکده علوم تربیتی و روانشناسی دانشگاه شهید بهشتی، مؤسسه پژوهش و

برنامه‌ریزی در آموزش عالی. میزگرد بررسی ارتقای کیفیت آموزش‌های دانشگاهی.

تهران: دانشگاه شهید بهشتی

کشاوری، محسن (۱۳۸۷). "ارزیابی کیفیت دوره دکترای تخصصی زبان و ادبیات فارسی

دانشگاه‌های دولتی شهر تهران بر اساس چارچوب ارزیابی درونی". پایان‌نامه

کارشناسی‌ارشد رشته برنامه‌ریزی آموزشی. دانشکده روانشناسی و علوم تربیتی

دانشگاه تهران.

کیامنش، علیرضا (۱۳۸۱). روش‌های ارزشیابی آموزشی (رشته علوم تربیتی). چاپ نهم. تهران:

انتشارات دانشگاه پیام نور.

گال، مردیت؛ بورگ، والتر؛ گال، جویس (۱۳۸۷). روش‌های تحقیق کمی و کیفی در علوم

تربیتی و روانشناسی. جلد اول. ترجمه: محمدرضا نصر و همکاران. تهران: سمت،

دانشگاه شهید بهشتی.

مارتین، میشل. استلا، آتونی (۱۳۸۸). تضمین بیرونی کیفیت در آموزش عالی؛ ترجمه: رضا

محمدی، تهران: سازمان سنجش آموزش کشور

محمدی، رضا؛ جلیل فتح‌آبادی، غلام‌رضا یادگارزاده، محمدحسن میرزامحمدی، کورش پرنده

(۱۳۸۴)، ارزشیابی کیفیت در آموزش عالی، تهران: انتشارات سازمان سنجش آموزش

کشور.

محمدی، رضا؛ جلیل فتح‌آبادی، غلام‌رضا یادگارزاده، محمدحسن میرزامحمدی، کورش

پرنده (۱۳۸۶). ارزشیابی کیفیت در آموزش عالی: مفاهیم، اصول، روش‌ها، معیارها.

تهران: سازمان سنجش آموزش کشور

محمدی، رضا؛ پرنده، کورش؛ پورعباس، عبدالرسول (۱۳۸۶). "ضرورت طراحی و استقرار ساختار

تضمین کیفیت"، فصلنامه آموزش مهندسی ایران، شماره ۳۴، ص ۷۷-۱۱۴.

محمدی، رضا؛ شریعتی، صدیقه؛ مختاریان، فرانک؛ کرمزاده، سمیه (۱۳۸۷). سیر تحول و تکامل استقرار نظام ارزیابی عملکرد در وزارت علوم، تحقیقات و فناوری. نامه آموزش عالی. سال اول. شماره ۱. ص ۱۶۷-۱۳۳.

مختاریان، فرانک؛ محمدی، رضا (۱۳۸۷). ارزشیابی، اعتبارسنجی و تضمین کیفیت در نظام آموزش عالی کشور هند. تهران: البرز فردانش
مشایخ، فریده (۱۳۷۶). نگاهی به نظام آموزشی فرانسه، بازانديشي، بازسازی ساختارها و بازآفرینی. تهران: پژوهشکده تعلیم و تربیت.

نورشاهی، نسرين (۱۳۸۳). تاریخچه، ساختار و فعالیت‌های واحد ستادی دفتر نظارت و ارزیابی آموزش عالی. تهران: موسسه پژوهش و برنامه ریزی آموزش عالی.

ولف، ریچارد (۱۹۸۴). ارزشیابی آموزشی (مبانی سنجش توانایی و بررسی برنامه). ترجمه کیامنش، علیرضا (۱۳۷۵). چاپ دوم. تهران: مرکز نشر دانشگاهی.

Al-Alawi , Yaser; Al-Kaabi , Dheya; Rashdan, Suad ; Al-Khaleefa, Lobna(2009). Quality Assurance and Continuous Improvement: A Case Study of the University of Bahrain. Quality in Higher Education, 1470-1081, Volume 15, Issue 1, 2009, Pages 61 - 69. Available at : <http://www.informaworld.com/smpp/content>

AL-OMARI, Aieman Ahmad(2010) Total Quality Management in Public and Private Jordanian Universities: A Comparative Study: Towards an Arab Higher Education Space: International Challenges and Societal Responsibilities.

Al-Atiqi, M. Imad. Al-Rashed, Asad A. Ali, Farida M(2010). The Contribution of Private Universities in Higher Education Equity in Kuwait: Towards an Arab Higher Education Space: International Challenges and Societal Responsibilities.

Arafah, Labib (2010). Quality Assurance Review in Arab Countries: Towards an Arab Higher Education Space: International Challenges and Societal Responsibilities. Arab Regional Conference on Higher Education. Cairo 31 May, 1 - 2 June 2010. UNESCO 2010 All rights reserved ISBN 978 - 92 - 3 - 104174-7

AUCC(2005). Principles of Institutional Quality Assurance in Canadian Higher Education . http://www.aucc.ca/qa/principles/index_e.html.

Badrawi, Nadia (President of ANQAHE) 2010 Policy Dialogue meeting 8 January, 2010 Jordan. Available at : anqahe.kasralainy.com/.../078_Presentationamman_7_jan_2009_1.pdf

Berger Sylvie fasel (2002) "Denmark". In Report by the OAQ on the Accreditation and Evaluation system in Nine European Countries . Organisation for Accreditation and Quality Assurance. Switzerland, Bern

- Bernardini, Mauro; Ruffilli, Francesca.(2006). Evaluation and accreditation in Germany: the case study of the Technische Universitat Berlin.
- Brennan. John; Tarla. Shah. (2000).Managing Quality in Higher Education. An International Perspective On Institutional Assessment and Change.London: The society For Research in to Higher Educational Open University Press, pp: 28-37
- CEEN(2006). CENTRAL AND EASTERN EUROPEAN NETWORK OF QUALITY ASSURANCE AGENCIES IN HIGHER EDUCATION. European Association for Quality Assurance in Higher Education. Helsinki, Finland.
- CICIC(2006).Postsecondary Education in Canada.Toronto: Canadian Information Center for International Credentials
- Commission on Colleges Southern Association of Colleges and Schools (2008). The Principles of Accreditation: Foundations for Quality Enhancement. Third edition. www.sacscoc.org
- Commission for Academic Accreditation(2007)Standards for Licensure and Accreditation.Ministry of Higher Education and Scientific Research United Arab Emirates. Available at: <https://www.caa.ae/caa/>
- COMMISSION FOR ACADEMIC ACCREDITATION (CAA Portal) 2010 Available at: <http://www.caa.ae/caa/DesktopDefault.aspx>
- Council for Higher Education Accreditation (2003); Accreditation and Recognition in the united states ; Internet: <http://www.chea.org>
- Council for Higher Education Accreditation (2007); Internet: <http://www.chea.org>.
- Darandari, Eqbal Z; Al-Qahtani, Saleh A; Allen, Ian D; Al-Yafi, Wafaa A; Al-Sudairi, Abdulsalam A; Catapang, Joey(2009). The Quality Assurance System for Post-Secondary Education in Saudi Arabia: A Comprehensive, Developmental and Unified Approach.
- Dickeson R.C(2006).The Need for Accreditation Reform.the Secretary of Education's Commission on The Future of Higher Education .Washington DC.
- Educational Evaluation around the World. An International Anthology. The Danish Evaluation Institute.2003.
- EL – Khawas, E. (2003); Accreditation in the usa: origins, development and Future prospects, unesco: IIEP.
- El-Khawas, Elaine;Robin DePietro-Jurand, and Lauritz Holm-Nielsen.(2006). Quality Assurance in Higher Education; El-Khawas, “Quality Assurance for Higher Education.
- Educational Evaluation around the World. An International Anthology. The Danish Evaluation Institute.2003. pp. 93-102
- European legal informatics study programme (2010) . Available at: <http://www.eulisp.de>

- Evaluation and accreditation practices in France. A powerful tool for improving quality in engineering education. R.P. Martin commission des titres d'ingenieur . www.commission-cti.fr
- Faber, M. ؛ Huisman, J. (2003). Same Voyage, Different Routes? The course of the Netherlands and Denmark to a 'European Model' of quality assurance. In: *Quality in Higher Education*, Vol. 9 (3), pp: 231-243.
- FINHEEC(2010). Finnish Higher Education Evaluation Council. Plan of action 2010–2013 PUBLICATIONS OF THE FINNISH HIGHER EDUCATION EVALUATION COUNCIL.
- FINHEEC (2010). Finnish Higher Education Evaluation Council. External Review of Finnish Higher Education Evaluation Council. Self-evaluation report. PUBLICATIONS OF THE FINNISH HIGHER EDUCATION EVALUATION COUNCIL.
- German Federal Ministry of Education and Research (BMBF). (2004). 2003 Guide Quality Assurance at Higher Institutions, A progress report and the results of a survey of the Quality Assurance Project.
- Government and higher education, 2004. Higher education and research opportunities in the UK (HERO). Available at: <http://www.nero.ac.uk>
- Haakstad, J؛ Hamalainen, K؛ Kangasniemi, J؛ Lindeberg, T؛ Sjolund, M. (2001). *Quality Assurance in the Nordic Higher Education-accreditation-like-practices*. Helsinki: Finland.
- Hamalainen. Kauko. et al (2004). *Standard , Criteria and Indicators in Programme Accreditation and Evaluation in western Europe*
- Hartwig, Lydia. (2003). *Quality Assessment and Quality Assurance in Higher Education Institutions in Germany*.
- Hayward, F. (2006). *Quality Assurance and Accreditation of Higher Education in Africa*. Conference on Higher Education Reform in Francophone Africa: Understanding the Keys of Success. June 13-15, 2006. Ouagadougou, Burkina Faso.
- Heusser, Rolf (2005). *Internal quality assurance at higher education institutions. Requirements and good practices*. OAQ/CRUS Conference. Bern, 2 December .
- Husbands , Christopher T؛ Patricia, Fosh. (1993). *Assessment & Evaluation in Higher Education*. University of Twente/Netherlands. pp: 95 – 114.
- Kehm, Barbara M. (2006). *The German System of Accreditation: International Centre for Higher Education Research (INCHER-Kassel)*. the university of north carolina at chapel hill, see at www.unc.edu/ppaq
- koza , Tamas (2003). *Accreditation in the higher education system of Hungary: a case study for internal comparison*. Internal Institute for Educational Planning UWESCO.
- Massy, William F. (1999). *Energizing Quality work: H.E> Q. Evaluation in and danmark* .National Center for Postsecondari Improvement [NCPI]: CA, Stanford University School of Education. pp: 7-25

- Materu, Peter(2007). Higher Education Quality Assurance in Sub-Saharan Africa. Status, Challenges, Opportunities, and Promising Practices. World Bank Working Paper No .124.
- Mustonen, Kirsi؛ Moitus, Sirp. (2003). ACCREDITATION MODELS IN HIGHER EDUCATION IN FINLAND: EXPERIENCES AND PERSPECTIVES, Publisher: Finnish Higher Education Evaluation Council
- NOKUT(2006b) NOKUT s Organnization.Oslo: Norwegian Agency for Quality Assurance in Education (NOKUT).
- NOKUT(2010) . Norwegian Agency for Quality Assurance in Education (NOKUT). Available at: <http://www.nokut.no/en/About-NOKUT/>
- NOQA (2005) Quality assurance Network in Higher Education of Nordid countries. Nordid Quality assurance Network in Higher Education(NOQA), Iceland
- QAA (2006c) .Quality Assurance Agency. 'Outcomes from Institutional Audit' Quality Assurance Agency Website
- Quality in Higher Education, 1470-1081, Volume 15, Issue 1, 2009, Pages 39 - 50. Available at: <http://www.informaworld.com>
- Rao, V.K (2003). QUALITY EDUCATION. NEW DELHI: A P H PUBLISHING CORPORATION.
- SALAH ISSA, SAMEH (2000) .Quality Assurance of Engineering Education in Private Universities in Jordan. College of Engineering, Hashemite University, Zarqa, Jordan.Int. J. Engng Ed. Vol. 16, No. 2, pp. 158-164
- Schwarz, S. & Westerheijden, D. (eds) (2004) Accreditation and evaluation in the European higher education area. Dorndrecht: Springer.
- Serrano-Velarde, Kathia. (2006): „The Politics of Quality Assurance.“ Paper presented at the third EUREDOS Conference, 16-18 June 2006 in Kassel (unpublished manuscript)
- STANDARDS FOR ACCREDITATION AND QUALITY ASSURANCE (2010) Available at:<http://www.ncaaa.org.sa/siteimages/StandardFiles/>
- Stella Antony. Patil Jagannath. NAAC. A Profile.... NATIONAL ASSESSMENT AND ACCREDITATION COUNCIL. Banglore-India.March 2005. <http://www.naac-india.com>
- Stensaker, B. & Harvey, L. (2006). Old wine in new bottles? A comparison of public and private accreditation schemes in higher education. Higher Education Policy (forthcoming), pp: 71-76 .
- Swiss up(2005). Foundation for Excellence in Education in Switzerland. Available at: <http://www.goforexcellence.ch/fr/ranking.php>
- UIMP(2006) Universidad Internacional Menéndez Pelayo." Implementing Quality Assurance standards in the European Higher Education Area - The way forward". Santander 3 – 4 July 2006.

- UNESCO(2009) A Decade of Higher Education in the Arab States: Achievements and Challenges UNESCO Regional Bureau for Education in the Arab States Website: www.unesco.org/beirut
- Van Vught, F; Westerheijden, D.(1993). Quality management and quality assurance: methods and mechanisms. Luxembourg: Office for Official Publications of the European Community.
- Vlasceanu, L., Grunberg, L., and Parlea, D., (2004). Quality Assurance and Accreditation: A Glossary of Basic Terms and Definitions (Bucharest, UNESCO-CEPES) Papers on Higher Education, ISBN 92-9069-178-6. <http://www.cepes.ro/publications/>
- Westerheijden, Don, F. (2003). Accreditation in Western Europe: Adequate Reactions to Bologna Declaration and the General Agreement on Trade in Services? University of Twente.
- Zand, Hossain& Karrar, Omaima (2010). Quality Assurance and a Bologna-type Process in the Arab world: Towards an Arab Higher Education Space: International Challenges and Societal Responsibilities. Arab Regional Conference on Higher Education. Cairo 31 May, 1 - 2 June 2010. UNESCO 2010 All rights reserved ISBN 978 - 92 - 3 - 104174-7

